

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СХОДОЗНАВСТВА

Кафедра східної філології

Кваліфікаційна робота магістра

з філології на тему:

**ПРИКМЕТНИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРІВ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ЗВОРОТАХ МОВИ ГІНДІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ЇХ УКРАЇНСЬКОЮ
МОВОЮ**

студентки групи МПГін 58-18

факультету сходознавства

денної форми навчання

Освітньо-професійної програми

Галузевий переклад: мова гінді, англійська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.06 Східні мови та літератури

(переклад включно), перша – гінді

Лал Софії Сіддхартхівни

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Лихошерстова М.Ю.

Допущена до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ В ЛІНГВІСТИЦІ	7
1.1. Фразеологія як лінгвістична дисципліна.....	7
1.2. Поняття фразеологічної одиниці.....	10
1.3. Класифікація фразеологічних одиниць мови гінді.....	14
1.4. Внутрішня форма фразеологічних одиниць мови гінді.....	20
1.5. Висновки до першого розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИЙОМІВ ПЕРЕКЛАДУ ФО З КОЛІРНИМ КОМПОНЕНТОМ З МОВИ ГІНДІ НА УКРАЇНСЬКУ	24
2.1. Види перекладу фразеологізмів з колірним компонентом.....	24
2.2. Фразеологічний переклад з мови гінді на українську.....	35
2.3. Висновки до другого розділу.....	40
РОЗДІЛ 3: НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ТА ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЇ З КОЛІРНИМ КОМПОНЕНТОМ МОВИ ГІНДІ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	43
3.1. Труднощі перекладу фразеологізмів з колірним компонентом мови гінді на українську мову	43
3.2. Національно-культурна специфіка у фразеології мови гінді і переклад ФО з колірним компонентом.....	49
3.3. Висновки до третього розділу.....	56
ВИСНОВКИ	58
АНОТАЦІЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Дана робота присвячена перекладу фразеологічних одиниць з колірним компонентом з мови гінді на українську. Фразеологія будь-якої мови – це вікно до більш впевненого та глибокого розуміння культурних реалій, світогляду та самої мови країни. Фразеологізм – це один із стовпів на яких тримається літературна мова: навіть повне розуміння творчості іншомовного народу неможливе без досконального вивчення фразеологічних одиниць, не кажучи вже про адекватний переклад. В українському перекладознавстві темі перекладу фразеологізмів мови гінді відводиться занадто мало уваги.

Рішення взяти у якості джерела для дослідження фразеологічні одиниці мови гінді з колірним компонентом не є випадковим, адже вивчення даних фразеологізмів, що займають значний пласт у фразеології української мови й мови гінді, дозволяє найбільш глибоко і всебічно вивчити дані мови і ознайомитися з культурою, традиціями і менталітетом народів, які розмовляють ними. Необхідність подібного дослідження визначається тим, що колірний компонент в системі фразеологізмів займає значне місце, володіючи при цьому широким спектром асоціативних значень і великим емоційно-експресивним впливом.

Тож **актуальність** теми магістерської роботи полягає в необхідності створення практичних та теоретичних засад перекладу фразеологізмів з колірним компонентом з мови гінді на українську для ознайомлення та глибшого розуміння як індійського так і українського народів, їхньої культури та менталітету.

Наукова новизна полягає у тому, що в даній роботі вперше зроблено спробу опису та перекладу фразеологічних одиниць з колірним компонентом в мові гінді та українській мові, що дозволяє по-новому інтерпретувати проблему співвідношення загального і специфічного стосовно цієї групи фразеологізмів.

Серед основоположників сучасної фразеології як науки особливими здобутками виокремилися В. Гумбольд, Ф. де Соссюр, О. О. Потебня, Ш. Баллі, В. В. Виноградов, О. І. Смирницький, Є. Д. Поливанов, Л. А. Булаховський та інші.

Серед популярних теоретичних джерел у сфері перекладу фразеологічних одиниць мови гінді називають праці радянського та російського індолога-лінгвіста О. Г. Ульциферова, зокрема його «Практична граматики сучасної літературної мови гінді», а також «Граматику мови гінді» Димшица З. М. Серед індійських мовознавців питаннями фразеології мови гінді займалися д-р Віджайпал, Кханедал, Пракаташ Ятадав, Шарарн Шарма, Патіл, Гемальта, Шобгарам, Піматварадат та інші. Проте, у цих наукових працях описані радше структура та види фразеологічних одиниць мови гінді, в той час як засобам перекладу фразеологізмів на українську мову приділяється менше уваги. Так само, не існує і фразеологічних словників перекладу з мови гінді на українську, що виступає серйозним недоліком сучасного індо-перекладознавства.

Предмет дослідження – фразеологічні одиниці з колірним компонентом та способи їх перекладу на українську мову.

Об'єкт дослідження – фразеологізми мови гінді та способи їх перекладу на українську мову.

Мета магістерської роботи: дослідження особливостей перекладу фразеологічних одиниць з колірним компонентом мови гінді на українську мову на основі фразеологічних словників. У відповідності з метою дослідження в роботі буде вирішено одразу декілька актуальних **завдань**:

1. На основі аналізу наукових робіт з фразеології описати сучасне положення фразеології як науки в мовах гінді та українській.
2. Подати вичерпне визначення поняття фразеологічної одиниці.
3. Розглянути класифікацію фразеологічних одиниць мови гінді.
4. Дослідити особливості внутрішньої форми ФО з колірним компонентом мови гінді.
5. Розглянути основні види перекладу фразеологізмів з колірним компонентом.
6. На прикладах фразеологізмів з колірним компонентом виявити найбільш ефективні та популярні способи перекладу ФО мови гінді на українську.

7. Виявити основні труднощі перекладу фразеологізмів з колірним компонентом мови гінді на українську мову та шляхи їх вирішення.

8. Дослідити національно-культурну специфіку фразеології мови гінді на основі фразеологічних одиниць з колірним компонентом.

9. Подати фразеологічний словник перекладу ФО з колірним компонентом мови гінді на українську, в якому буде наведено дослівний переклад фразеологізмів та запропоновано варіант літературного перекладу.

Теоретичною основою досліджень слугували фразеологічні словники мови гінді та української мови, російсько-гінді та гінді-російські перекладні словники, граматики мови гінді та української мови. А саме, в роботі було використано Російсько-український словник сталих виразів за редакцією І. О. Вирган, М. М. Пилинської [39], Словник індійських приказок за редакцією д-ра Шобгарама [41], Санскритсько-російський словник Кочергіної В. А. [40], Словник з перекладу фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень Новікової Т. В. [14] та інші.

Для реалізації поставлених завдань та детального аналізу фразеологічних одиниць використовувалися наступні **наукові методи**: метод фразеологічної ідентифікації, описовий метод, контекстологічний метод, метод порівняльного аналізу та синтезу.

Магістерська робота складається з: вступу, трьох розділів, що включають 10 підрозділів, списку використаних джерел із 41 найменування і один додаток. Загальний обсяг магістерської роботи - 72 листа.

Робота поділяється на три розділи. Перший розділ присвячено теоретичним засадам та історії вивчення фразеологізмів західними, вітчизняними та індійськими лінгвістами. У розділі приводиться коротка історія становлення фразеології як наукової дисципліни, надається декілька визначень терміну фразеологізм, зумовлених різними підходами до вивчення фразеології і лінгвістики як такої, а також розглядаються основні ознаки ФО. У третій частині першого розділу розглядаються 3 типи класифікації фразеологічних одиниць мови гінді. У другому розділі наводяться та досліджуються різні види перекладу та способи перекладу фразеологічних одиниць з колірним компонентом з мови гінді на українську мову.

На прикладі перекладу фразеологічних одиниць з колірним компонентом розглядається, які способи є найбільш актуальними та ефективними для перекладу фразеологізмів з мови гінді на українську. Третій розділ – це заключна частина, присвячена національно-культурній специфіці фразеологізмів з колірним компонентом мови гінді, та зумовленим нею труднощам перекладу ФО гінді на українську мову.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ В ЛІНГВІСТИЦІ.

Прерогативою науки фразеології виступає вивчення фразеологізмів як мовних одиниць, що є далеко не однозначним підходом. Такий складний і багатогранний феномен, як фразеологізм не може стосуватися суто мовленнєвої діяльності людини, і так само як і мова та мовлення, перетинається також з культурним, духовним, психологічним і історичним аспектами людського існування. Багаторівневість самого поняття і явища фразеологізму у кожній мові слід брати до уваги на усіх етапах роботи з фразеологічними одиницями: від вивчення і дослідження, до перекладу ФО з мови гінді на українську.

Фразеології і досі притаманна певна невизначеність, балансування на межах наук і лінгвістичних рівнів, що вмотивована головними ознаками та властивостями, властивими кожній фразеологічній одиниці. Найбільшою "перешкодою" на шляху становлення фразеології як окремого мовного рівня є еквівалентність фразеологічної одиниці із словом. Глибинне розуміння цієї еквівалентності, того що з неї витікає, а також самих концептів фразеології як науки і фразеологічної одиниці як її предмета вивчення у мовах гінді та українській – це перший крок до опанування навичок майстерного перекладу таких одиниць. Цьому, а також історії становлення фразеології як самостійної науки і буде присвячено перший розділ.

1.1. Фразеологія як лінгвістична дисципліна

Фразеологія – наука, що постійно знаходиться на етапі розвитку. Щороку постають нові питання та завдання, уточнюються уже зроблені висновки, висуваються оригінальні ідеї. І досі "серед мовознавців немає однастайності щодо визначення центральної одиниці предмета (фразеології), його природи, значення тощо" [2, 5] Проте хоча ця неоднозначна дисципліна виникла відносно нещодавно, за останні десятиріччя вона довела свою перспективність і розвинулася до масштабів окремої галузі мовознавства. Філологи світового рівня, засновники структурної лінгвістики та семіотики, – В. Гумбольд, Ф. де Соссюр, О. О. Потебня – усі вони наполягали на тому, щоб розглядати фразеологію одночасно у мовному та

психологічному контекстах. За Ф. де Соссюром [6, 138] "в мові не можна від'єднати ні думку від звука, ні звук від думки; цього можна досягнути виключно шляхом абстракції, що неминуче приведе до чистої психології або чистої фонології". І так само, як саму лінгвістику не можна від'єднати від психології, так і фразеологізм не можна розглядати як явище виключно лінгвістичне.

Деякі вчені, наприклад, Ш. Баллі, В. В. Виноградов, О. І. Смирницький, Є. Д. Поливанов, Л. А. Булаховський, взагалі не схильні виділяти фразеологію як окрему наукову дисципліну. Інші ж, такі як В. Л. Архангельський, М. Ф. Алефіренко, О. В. Кунін та інші, наголошують на необхідності виділити її навіть у самостійних мовний рівень. Наразі, як зазначає Л. Комар [10, 128], "фразеологічний рівень розглядається в мові як проміжний. Він знаходиться на стику лексико-семантичного і синтаксичного рівнів". Тож хоча фразеологія і вважається окремою дисципліною, її значення серед таких наук, як загальне мовознавство, лексикологія, стилістика, лексикографія, тощо і досі залишається доволі вузьким [2, 20].

Спочатку, витоки фразеології шукали у етнолінгвістиці: першими, хто зацікавився сталими виразами, прислів'ями, приказками та максимами народів світу були лексикографи, що поміж іншого ставили на меті чітке визначення джерела виникнення стійких сполучень та вдалих виразів. Проте, як пояснює В. І. Козубай [8, 65], "сучасна фразеологічна система являється одним з об'єктів вивчення в лінгвокультурології, яка досліджує, перш за все, "живі" комунікативні процеси та зв'язок мовних висловів з синхронно з діючим менталітетом народу". Це допомагає краще зрозуміти двоїсту природу фразеології як науки: з одного боку: фразеологізм – це явище мови, з іншого – культурологічний феномен.

Ми можемо навіть стверджувати, що стійкі вирази та звороти привертали увагу лінгвістів ще з часів минулого тисячоліття, коли робилися спроби впорядкувати, дослідити і зберегти народні приказки та розповсюджені висловлювання. А уже в 1175 році у Франції було видано перші збірки прислів'їв та приказок: "перша, написана під протекцією короля Філіпа Ельзаського (1175), містить шестирядкові поезії, кожна з яких наводить прислів'я і завершується висловом: *Ce dit li Vilain* (Так сказав мерзотник)" [17, 83]. Якщо говорити про

історичний розвиток на території України, то появу фразеології як самостійної лінгвістичної дисципліни у колишньому СРСР відносять до 40-х років минулого століття. Її активний розвиток на пряму пов'язаний з роботою В. В. Виноградова, що в ті роки активно займався дослідженнями у сфері стилістики, типології і фразеології російської мови. В основу роботи В. В. Виноградова лягли роботи швейцарського мовознавця Ш. Баллі (який, доречі, завжди вважав себе учнем та послідовником Ф. де Соссюра) та російського лінгвіста А. А. Шахматова, на яких він активно посилається у своїй праці «Лексикологія та Лексикографія» у розділі, присвяченому фразеології [5].

В. В. Виноградов писав, що в системі лінгвістичних дисциплін фразеологія іноді зовсім не знаходить собі місця, але частіше за все розташовується поруч із лексикологією або включається у неї [5, 126]. Головну причину такої "несправедливості" вчений вбачав у різноманітності і розпливчатості застосування терміна "фраза" у лінгвістиці: це поняття навряд може мати чітке і вичерпне значення. Щоб надати фразеології більш чітких меж, окреслити її основні категорії і відкрити шлях розвитку цієї дисципліни як самостійної науки, було навіть зроблено спробу замінити термін "фраза" терміном "ідіома". Проте дослідники швидко відмовилися від перетворення фразеології на ідіоматику, так як поняття "ідіоми" виявилось не менш розпливчастим.

Спочатку у межах терміну ФО розглядалися лише стійкі словосполучення, що не являються самостійними реченнями і виступають повними еквівалентами слів, наприклад: як кіт наплакав – мало; накивати п'ятами – утекти. Згодом в складі фразеології почали розглядати і так звані паремії – стійкі словосполучення, що виступають самостійними реченнями (приказки, прислів'я, тощо). На сьогоднішній день в сучасній українській мові актуальними є принаймні 4 різних визначення терміну фразеологія. За В. Д. Ужченком це:

1. Розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови.
2. Сукупність фразеологізмів у мові.
3. Характерні засоби вираження думки притаманні певній соціальній групі.

4. Пишномовний нещирий вислів, позбавлений внутрішнього змісту, що прикриває брехливі твердження [21, 6].

На відміну від європейських лінгвістів, індійські мовознавці приділяють більше уваги не семантичній структурі та будові фразеологізмів, а шляхам їх утворення та розвитку у мові. "За кожною ідіомою чи приказкою ховається реальна подія, або особливий персональний досвід людини. Коли словесне посилення, будь то речення, словосполучення або частина складнопідрядного речення, на певну особливу подію, персональну ситуацію чи досвід стає народним надбанням – таке посилення отримує назву фразеологізму, " – саме таке визначення ФО приводить мовознавець Шобга Рам Шарма у передмові до свого "Систематизованого словника приказок мови гінді", який в тому числі використовується для перекладу ФО мови гінді на українську мову у рамках даної роботи [41, 8].

1.2. Поняття фразеологічної одиниці.

Протягом останніх десятиліть впевненого розвитку фразеологічної науки дослідники давали десятки різних визначень термінам "фразеологізм" та "фразеологічна одиниця".

Наприклад, за визначенням В. Д. Ужченка, фразеологізм (або фразеологічна одиниця, фразеологічний зворот, вислів, стійкий вираз, ідіома, фразера) – це відтворюване, цілісне за значенням, стійке за складом і структурою словосполучення [22, 6]. З іншого боку В. М. Мокієнко пояснює термін ФО як сполучення слів, якому притаманна відносна стійкість, експресивність, цілісне значення, і яке відтворюється в готовому вигляді [16, 6].

Наразі термін "фразеологізм" так і не отримав остаточного, вичерпного та загальноприйнятого означення, яке задовольняло би усіх науковців. Одним із цікавих визначень, є варіант поданий у Лексиці і Фразеології за загальною редакцією І. К. Білодіда [3, 134]: "Предметом вивчення фразеології є стійкі сполучення двох і більше слів, що створюють семантичну цілісність і відтворюються у процесі мовлення як готові словесні формули".

Згідно з граматиною, виданою Університетом Магарші Даянанд у місті Рогтак, буквальне значення терміну "мугавра" у мові гінді - це вправа, або практика

("абгъяз"). Коли задля виявлення нового поетичного віддінка мови речення або словосполучення втрачає своє звичайне первісне значення, набуваючи нового особливого смислу, то таке речення чи словосполучення починають називати терміном "мугавра" – фразеологізм [28].

Натомість, доктор Віджайпал Сингх у своїй "Загальній граматиці мови гінді" пояснює, що термін "мугавра" дослівно перекладається як "вправа" або "розмова". За його словами термін "мугавра" у мові гінді походить від арабського "мугавар". Втім його трактування самого поняття, трохи більш розпливчате ніж пояснення інших індійських лінгвістів: "Мугавра (фразеологізм) - це словосполучення, в якому сприймається не його первісне значення, а значення незвичайне" [33, 157].

Кожне із авторитетних визначень (а сучасна фразеологія української мови налічує їх не менше 20) певним чином доповнює і уточнює попереднє, тож ми не можемо зупинитися лише на одному. У сучасній мові гінді з цього приводу ще менше конкретики, тож для зручності подальших досліджень ми будемо називати фразеологічною одиницею (ФО) будь яке фразеологічне явище, в тому числі: фраземи, ідіоми, сталі словосполучення, вислови, вирази, стійкі звороти, приказки, прислів'я, тощо.

Відрізнити фразеологічну одиницю від звичайного словосполучення чи речення можна за рядом властивостей і ознак. Деякі з них є принципіальними для розмежування вільних і стійких словосполучень, інші – просто притаманні більшості ФО та дозволяють краще усвідомити саму суть цього складного явища. Завдяки таким ознакам ФО і можуть вважатися самостійними одиницями мови, попри поверхневу еквівалентність, зовнішню подібність таких сполучень до слів, чи повних речень. Індійський вчений д-р Віджайпал виділяє наступні ознаки фразеологізму (ідіоми) мови гінді:

1. Ідіома (мугавра) вживається виключно у контексті речення і не може використовуватися окремо.
2. Ідіому не можна замінити синонімічним словом.
3. Суть ідіоми не словесне значення - а смисл емоцій, почуттів, та вираження якості.

4. Ідіоми - це показник суспільного розвитку та процвітання мови [3, 157].

Таким чином, ми бачимо, що індійські мовознавці на відміну від західних та вітчизняних лінгвістів не допускають еквівалентності фразеологізму та слова. Вони надають набагато більшого значення виразності та емоційності мови і втрата цієї виразності у мові гінді рівнозначна втраті самого змісту тексту. Однак і індійські вчені погоджуються з тим, що будь-який фразеологізм є неподільним із своїм набутим значенням, що сформувалося протягом років розвитку мови. На основі цього, виділяється перша і основна властивість (ознака) ФО: **семантична неподільність**. Якщо значення загального смислу ФО невідомо нам заздалегідь, то спроба трактувати його як вільне словосполучення обов'язково призведе до помилки чи непорозуміння.

Така цілісність значення є ознакою набутою внаслідок переосмислення у метафоричному сенсі початкового прототипу, яким могло виступати будь-яке вільне словосполучення: висловлювання відомої людини, цитата із Старого чи Нового Завіту, тощо. Вільне словосполучення-прототип повністю або частково втрачає своє оригінальне значення і набуває виду мовної кальки – шаблону, який ми використовуємо у метафоричному сенсі.

Сталість, єдність зовнішньої і внутрішньої форми ФО часто витікає саме з використання її у незмінній фіксованій граматичній формі. При цьому образні значення окремих лексичних одиниць, з яких складається ФО, не грають взагалі ніякої ролі для розуміння сталого виразу.

Тож, наступною ознакою будь-якої ФО є невід'ємна **фразеологічна відтворюваність**. Мова іде про автоматичність у відтворенні будь-якої фразеологічної одиниці у мові. Ми не збираємо прислів'я чи сталий зворот по складовим, у нашій свідомості, у лексичному запасі кожної людини фразеологізми представлені як готові шаблони. Вони можуть вживатися повністю, частково, дещо видозмінено в залежності від ступеню варіативності виразу, але все ж відтворення відбувається автоматично. Парадоксально, але в цьому ФО дуже подібні до слів: як і слова, вони не генеруються з окремих частин в процесі мовлення, а завжди відтворюються в якості готового сполучення із стійким значенням [3]. В той же час,

ця особливість робить неможливим провести зв'язок між фразеологічним елементом і вільним зворотом. За Н. М. Шанським "відтворюваність у якості цілісних одиниць - основна ознака, що наближає фразеологічні звороти до слів і відділяє їх від вільних словосполучень" [25, 112].

Разом з тим, ФО характеризуються також можливістю, чи неможливістю заміни однієї із складових стійкого словосполучення іншою, а також "відмінністю між значеннями компонентів, які утворюють ФО, і самою ФО" [15, 76]. Суть такої субституції полягає у можливості синонімічної заміни однієї чи декількох складових ФО, що не призведе до втрати оригінально значення і стане повною синонімічною тотожністю. Цей фразеологічний аспект прийнято називати **варіативністю**. Серйозний вклад у дослідження варіативності ФО зробив лінгвіст В. Л. Архангельський. Він притримувався думки, що фразеологічною одиницею виступає не лише один конкретних сталий зворот чи приказка, а повна сукупність усіх можливих фразеологічних варіантів (тотожних синонімічних виразів із збереженням основної семантико-стилістичної форми) для цього вислову [1]. Вивченням варіативності фразеологізмів займалися також В. Д. Ужченко, О. В. Кунін, Л. Г. Скрипник. І хоча по суті варіативність певною мірою суперечить найпершій і найголовнішій ознаці ФО – стабільності компонентного складу і єдності усіх елементів, проте така "гнучкість" певних фразеологізмів дозволяє краще пристосувати їх до певного конкретного контексту, надати необхідної в поточній ситуації виразності.

Головна функція фразеологізмів у мові – посилювати емоційне забарвлення мови і мовлення, поширювати виражальні можливості мовця, увиразнювати текст відповідно до його прагматичної функції, "конкретна важливість ідіоматичних виразів полягає у їх емоційності" [26]. Саме тому **експресивність** є обов'язковою ознакою кожної ФО. Суть цієї ознаки полягає в тому, що кожна ФО поєднує в собі і конотат, і денотат: вона не тільки називає явище, процес, чи ознаку – вона одночасно підспудно дає його характеристику, певну емоційно забарвлену оцінку. "Фразеологізми виступають не позначенням нових реалій, а для оцінної характеристики вже названого" [21, 20].

Серед важливих ознак та властивостей фразеологізмів, які ми сприймаємо як самоочевидні, слід також вказати багатокomпонентність, відносну постійність компонентного складу та структури ФО, можливість вступати у синонімічні та антонімічні відношення, тощо.

1.3. Класифікація фразеологічних одиниць мови гінді.

Поняття фразеологізму в індійській лінгвістичній школі є дуже розмитим. Термін मुहावरा (мугавра) – фразеологізм, приказка, охоплює широку низку мовних одиниць від звичайних вільних словосполучень до фразем і навіть складних союзів. Водночас, деякі індійські вчені, наприклад Шрі Шарарн, виділяють метафорично осмислені речення - приказки і прислів'я, у окрему групу фразеологізмів, відмежовуючи їх таким чином від ідіом. Термін "мугавра" він відносить саме до ідіом, а приказки та прислів'я позначає терміном "лококтія" (लोकोक्तियाँ). "Словосполучення, що втративши своє звичайне значення, набуло нового символічного метафоричного смислу, називаються ідіомами (мугавра). Вони ніколи не використовуються у вільній формі і завжди виступають певним членом речення, в той час як приказка (лококті) сама виступає повним реченням і час від часу може вживатися у вільній формі" [35].

У світовій фразеології існує близько 20-ти різних видів класифікацій фразеологічних одиниць та їх комбінацій. В основу яких у якості ключових покладено один чи декілька аспектів фразеологізмів. Ми розглянемо 5 найчастіше вживаних та найперспективніших типа класифікацій.

1. Граматична класифікація, за якою робиться спроба охарактеризувати фразеологічні одиниці як такі, що співвідносяться з певними частинами мови. Тобто, фраземи розглядаються через призму граматичних класів, до яких вони можуть належати. Серед прихильників даного виду класифікації такі вчені, як А. І. Молотков, В. Л. Архангельський, Л. Г. Авксентьев та інші. Головним критерієм при віднесенні фразеологізму до того чи іншого граматичного класу (іменникового, дієслівного, ад'єктивного, адвербіального чи навіть вигуківного) виступає природа стрижневого слова. Недолік такої системи у тому, що стрижневе слово не завжди

можна визначити однозначно, окрім того у деяких ФО може бути одночасно декілька стрижневих слів.

2. Структурно-семантична класифікація О. В. Куніна поділяє ФО на класи, підкласи і розряди базуючись на їх прагматичній функції. Таку диференціацію дослідник обумовлює тим, що "значення фразеологічної одиниці обумовлено не лише структурою її функції в контексті, але також і відношенням до позначуваного і залежностями між компонентами фразеологічної одиниці" [13, 312].

3. Класифікація фразеологізмів за походженням (генетична класифікація), запропонована з поміж інших берлінським мовознавцем В. Шмідтом, що полягає у диференціації фразеологічних одиниць за етимологічним походженням (сферам виникнення окремих ФО). Наприклад, серед фразеологізмів української мови академік Л. А. Булаховський виділив такі групи ФО: прислів'я і приказки; професіоналізми, що з часом перетворилися на широковживані метафоричні вислови – затамувати подих, кінці у воду, спалювати мости, грати першу скрипку; стійкі вирази, що надійшли із жартів; цитування релігійних текстів; спадок античності – Ахілесова п'ята, перейти Рубікон; фразеологічні одиниці, що прийшли до нас з інших мов – буря в склянці воді (франц.), мета виправдовує засіб (англ.), тощо [4].

4. Ідеографічна класифікація ФО: характеризує фразеологізми за тематичним аспектом, поділяє їх на групи в залежності від смислових зв'язків між ними. Наприклад, до однієї групи можуть увійти фразеологізми з тематичним ядром "душа", до іншої "око", і так далі. Така система "репрезентує у фразеології погляд від носія мови" [12]. На основі цього принципу складено такі фразеологічні словники, як "Фразеологічний словник говірок Житомирщини" Г. М. Доброльожі, "Русско-украинский и украинско-русский фразеологический тематический словарь: Эмоции человека" Ю. Ф. Прадіда, тощо. Ф. Ю. Прадід стверджує, що "сама тематико-ідеографічний принцип розташування ФО дозволяє показати системний характер фразеологічного складу мови" [20, 36].

5. Семантична диференціація фразеологічних одиниць – вперше запропонована В. В. Виноградовим, як базова класифікація ФО на основі міркувань

Ш. Баллі та А. А. Шахматова, згодом доопрацьована Н. М. Шанським. В основу класифікації покладено принцип семантичної нерозкладності ФО. Тобто фразеологізми діляться на групи в залежності від ступеню єдності між окремими компонентами, і від того, який зв'язок можна встановити між семантикою окремих складових фразеологізму та смислом вислову в цілому.

Деякі вчені вважають таку систему класифікації недосконалою, адже межі між 4 групами ФО (на початку В. В. Виноградов виділяв лише 3 основні групи, 4-та було додана Н. М. Шанським) бувають вкрай неточними та відносними, проте на сьогоднішній день – це одна з найбільш об'єктивних та зручних для вивчення іноземної фразеології класифікацій, адже вона дає найбільш повні і вичерпні дані про структуру фразеологізму, його призначення, ступінь варіативності, тощо. Саме тому цей вид диференціації було обрано для базової класифікації фразеологічних одиниць сучасної літературної мови гінді.

Індійські мовознавці поділяють фразеологізми в основному на ідіоми (мугавра) та приказки (лококті, кахават). За "Загальною мовою гінді" д-ра Віджайпала, різниця між ідіомами та приказками полягає у тому, що ідіоми вживаються подібно до слів із переносним значенням, а приказки – це повні речення, в основі яких лежить певна розповідь, реалія чи подія. Вони використовуються для того, щоб пояснити певне явище, і цілком можуть використовуватися у вільній формі. Приказки також використовуються у якості прикладів для надання переконливості певній розповіді [33, 157].

Щоб краще зрозуміти структурні та семантичні особливості фразеологізмів мови гінді ми класифікуватимемо їх спираючись також на диференціації запропоновані Н. М. Шанським та О. Г. Ульциферовим.

За О. Г. Ульциферовим, "лексична неподільність виникає в результаті семантичного послаблення та переосмислення словосполучень або в результаті наявності у складі сполучення слів, що не використовуються у (сучасній літературній мові гінді) інакше" [22, 97]. Як вказано вище, диференціація за семантичною (лексичною) нерозкладністю є найбільш ефективною в плані

класифікації фразеологізмів мови гінді. Такий метод класифікації поділяє фразеологізми на 4 основні типи:

1. Фразеологічні зрощення: повністю переосмислені у метафоричному сенсі словосполучення які перетворилися на абсолютно неподільні і немотивовані.

2. Фразеологічні єдності: цілісне значення фразеологічних єдностей частково впливає із значень окремих компонентів, втім єдність все ще залишається неподільною одиницею.

3. Фразеологічні сполучення: у складі фразеологічних сполучень присутні одночасно слова з вільним значенням і з пов'язаним [25].

4. Фразеологічні вирази: окрема група додана прихильником класифікації Ш. Баллі і В. В. Виноградова – Н. М. Шанським. До фразеологічних виразів відносять семантично подільні сполучення, які повністю складаються зі слів з вільним значенням.

Тобто найбільш сильно лексична неподільність проявляється у **фразеологічних зрощеннях**, або ідіомах. Усі їх компоненти настільки зв'язані, не ідентифіковані поза контекстом ідіоми, що виступають абсолютно нерозкладним цілісним елементом: मुँह काला करना – заплямувати репутацію (досл. "робити обличчя чорним"); लाल आँखें निकालना – червоний як індик (досл. "діставати червоні очі"); नीली छतरी वाला – Бог (досл. "той, що з блакитною парасолькою"); काला नाग – чорна душа (досл. "чорна змія"); गुलाबी जाड़ा – тепла зима (досл. "рожева зима"); माई का लाल होना – бути хоробрим (досл. "бути рубіном травня") [22, 97]; घाव हरा करना [30, 13] – сипати сіль на рану (досл. – "робити рану зеленою").

Значення **фразеологічних єдностей**, або фразем, можна частково мотивувати значеннями окремих складових компонентів. Втім такі ФО мають особливе значення, що являється метафоричним, переносним, тож має сприйматися незалежно від значень окремих слів у його складі: नीले आसमान के तारे तोडना – робити неможливе (досл. "зривати зірки з синього неба"); लाल खून की नदी बहाना – вчиняти

масове вбивство (досл. "проливати ріку багряної крові"); हरी चोंच खोलना – говорити нісенітниці (досл. "розкривати зеленого клюва") [22, 99].

Окрім того, фраземи часто утворюються на основі переносного значення багатьох розповсюджених дієслів конкретної семантики, що поєднуються з абстрактними чи рідше з конкретними іменниками:

खाना (їсти) – लाल धूप खाना [22, 99] – грітися на сонці ("їсти червоне сонячне тепло");

पीना (пити) – हरा क्रोध पीना [22, 99] – втамовувати злість ("пити зелену злість");

खोलना (відкривати) – जी खोलना [22, 99] – бути відвертим ("відкривати душу");

डालना (кидати) – आदत डालना [22, 99] – вводити у звичку ("кидати звичку").

देना (давати) – काला तूल देना [30, 16] – заходити занадто далеко («давати чорну довжину»);

टालना (переносити) – सफ़ेद बात टालना [30, 23] – переводити тему ("переносити білу розмову").

На противагу загальноприйнятій семантичній диференціації, класифікація фразеологізмів мови гінді дещо відходить від канону: від фразеологічних єдностей ми одразу переходимо до фразеологічних виразів.

Фразеологічні вирази за своєю структурою еквівалентні до простих чи складних речень. Так само як і фразеологічні єдності, вони мають переносний, метафоричний характер, але на відміну від ідіом і фразем не виступають у якості окремих членів речення. За ступенем нерозкладності фразеологічні вирази поділяються ще на дві підгрупи.

Перша підгрупа, це вирази, що зберігають смисловий зміст своїх складових. Сюди ми відносимо поширені у біту повчальні вирази або вирази, що образно передають певні обставини: पूछना पीले खेत की बताना खलिहान की – "йому про врожай, а він про сарай" (досл. "питати про жовте поле, казати про сарай"); अकेला हरा चना भाड न फोड सकना – "один в полі не воїн" (досл. "одна зелена горошина не може зруйнувати

піч для прожарювання зерен"); धूसर गधे को धूसर गधा खुजाता है – "зозуля хвалить півня" (досл. "сірий віслюк чеше сірого віслюка") [22, 100]

Друга підгрупа – має радше узагальнено-переносний характер. Сюди відносимо приказки та прислів'я, що остаточно втратили будь-який смисловий зв'язок з ситуацією, що породила їх. Їх оригінальне значення не можливо зрозуміти без спеціального трактування: नीला लोहा लाल लोहे को कोटता है – ввічлива відповідь заспокоює гнів (досл. – синє залізо ріже червоне залізо) [39, 529]; गले में माला, दिल में काला (блищить як злото, а всередині болото): дослівно перекладається як "на шії гірлянда, а в серці чорний".

В сучасній літературній мові гінді виділяється ще одна особлива група фразеологізмів – **стійкі складені найменування** [22]. Вони відносяться до номінативно-термінологічних ФО, тобто слугують для позначення певних професійних реалій, проте подають їх в усталеній фразеологічній формі. Головні ознаки, притаманні таким ФО: постійний компонентний склад, однозначність позначуваного поняття і синтаксична тотожність до дво- або багатоконпонентного словосполучення. Такі стійкі вирази виникають в результаті термінологічній спеціалізації вільного словосполучення: вони позбавлені образності та метафоричності і слугують суто для точної передачі конкретного поняття. У мові гінді існує декілька видів таких найменувань:

Загальноживані стійкі складені найменування охоплюють різноманітні сфери життя індійського суспільства: लोक सभा – народная палата; आम चुनाव – загальні вибори; स्वतंत्रता सेनानी – борець за незалежність; ग्राम पंचायत – селянський панчаят (рада п'ятьох).

Спеціальні складені найменування пов'язані з різноманітними сферами науки, техніки, культури та економіки – більшість з них навіть не знайома тим, хто не належить до окремих професійних груп, як то झोका भट्टी – доменна піч; बोरिक एसिड – борна кислота; कशेरूक दंड – хребетний стовп.

На відміну від фразем і ідіом, стійкі складені найменування завжди зберігають значення кожного свого компонента, їх оригінальний смисл не підлягає метафоричному переосмисленню. Втім, вони можуть набувати образного характеру, якщо переходять в ряд звичайних фразеологізмів професійного походження і набувають ознак фразеологічних єдностей.

1.4. Внутрішня форма фразеологічних одиниць мови гінді.

Величезний вклад у дослідження та класифікацію фразеологізмів сучасної мови гінді зробив російський мовознавець, індолог-лінгвіст О. Г. Ульциферов. За внутрішньою (структурною) будовою вчений поділив фразеологізми мови гінді на 5 основних видів [22]:

1. ФО з правим ведучим компонентом: мають будову вільних словосполучень. При цьому, фразеологічні єдності частіше відповідають простому двокомпонентному словосполученню, в той час як фразеологічні зрощення можуть складатися як з простого, так і з поширеного словосполучення. В ФО з правим ведучим компонентом залежне слово може виступати:

А) Прикметником: लाल पगड़ी – поліцейський (досл. "червоний тюрбан").

Б) Іменником без післяйменника: बड़िया पुत्र – небувальщина (досл. "син безплідної матері, старухи").

В) Іменником з післяйменником: तलवार का लाल खेत – поле битви ("дослівно – поле червоних мечей").

Г) Дієприкметником: फटी सफ़ेद हालत – скрутне становище (досл. "біле становище, що тріснуло") [22, 103].

2. Складені ФО: утворюються шляхом сполучення двох іменників і мають закріплений порядок розташування компонентів, зміна якого позбавляє словосполучення фразеологічності. Перестановка складових руйнує звуковий склад утворених сполучень — हुक्कानि — міцна дружба (досл. "кальян-вода") [39, 1346]

3. Сполучення іменника з післяйменником: ФО, що виникли внаслідок метафоричного переосмислення певних лексичних утворень — नाम को – номінально, для вигляду (досл. "до імені") [30, 13]

4. ФО з предикативною структурою: сюди найчастіше відносяться прислів'я та приказки, що структурно співпадають з простим чи складним реченням. В таких ФО часто використовуваним літературним прийомом є паралелізм та протиставлення — जब तक सांसा तब तक आसा [39, 470] – поки живу, надіюсь. Для приказок сучасної літературної мови гінді доволі типовим прийомом є порівняльний паралелізм чи протиставлення.

Для приказок сучасної літературної мови гінді доволі типовим прийомом є порівняльний паралелізм чи протиставлення.

5. Бівербальні ФО: вербальні словосполучення, що ускладнюються дієприслівниками для вираження додаткової дії (типово саме для мови гінді) — गुलाबी फूल सूँघकर रहना – жити впроголодь (дос. "жити, нюхаючи рожеву квітку") [39, 864]

Така класифікація полегшує завдання перекладача, коли мова стосується виявлення ФО у мові оригіналі та передачу їх значення при перекладі на українську мову.

1.5. Висновки до першого розділу.

Фразеологія як дисципліна почала розвиватися відносно нещодавно і має широкі перспективи для подальших досліджень. Її об'єктом є фразеологізм - стійке сполучення двох або більше слів, які утворюють семантичну цілісність, у мовленні відтворюються в готовому вигляді і мають стійку за складом структуру. Головними ознаками ФО виступають: семантична неподільність, фразеологічна відтворюваність, варіативність, експресивність.

Фразеологія – явище надзвичайно складне. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді просто і сенс всього висловлювання.

Над проблемою фразеологічних одиниць працювало багато вчених. Родоначальником теорії фразеології вважається швейцарський лінгвіст Шарль Баллі, який вперше визначив фразеологію як самостійний розділ лексикології.

Дослідниками був запропонований цілий ряд класифікацій фразеологічних одиниць. Класифікація фразеологізмів з точки зору семантичної єдності їх

компонентів належить академіку В.В. Виноградову і вважається найдосконалішою. Виноградов В.В. розрізняє 3 типи фразеологічних одиниць: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності й фразеологічні сполучення.

Фразеологічною одиницею є лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення або речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється у мові за традицією, автоматично.

Фразеологічні одиниці являють собою національно-специфічні одиниці мови, що акумулюють культурний потенціал народу, тому при перекладі фразеологізму перекладачеві необхідно зробити вибір прийомів і способів перекладу, використання яких допомогло б досягти бажаного результату. Знання таких труднощів, що виникають при перекладі фразеологічних одиниць, як багатозначність і омонімія, національно-культурні відмінності між близькими за змістом фразеологічними одиницями в різних мовах, емотивна функція або стилістична забарвленість фразеологізмів, різного роду історичні вирази, які часто мають по кілька відповідників, як в мовою оригіналу, так і в мові перекладу може допомогти попередити виникнення невідповідностей при перекладі.

Індійські лінгвісти поділяють фразеологічні одиниці на ідіоми та приказки. За семантичним аспектом ФО мови гінді поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні вирази та окрему групу - стійкі складені найменування. Групи відрізняються між собою рівнем семантичної неподільності та ступенем до якого значення кожного окремого елемента було переосмислено у переносному, метафоричному сенсі.

За внутрішньою структурою ФО сучасної мови гінді поділяються на 5 окремих груп:

1. ФО з правим ведучим компонентом, де залежне слово може виступати прикметником, іменником або дієприкметником.
2. Складені ФО, що утворюються шляхом складання двох іменників.
3. Сполучення іменника з післяйменником, оригінальне значення яких було переосмислено.

4. ФО з предикативною структурою, які структурно співпадають з простим або складним реченням і не використовуються у якості окремих членів речення.

5. Типові саме для мови гінді бівербальні ФО, що ускладнюються дієприслівниками додаткової дії.

Подані класифікації спрощують завдання перекладача у ідентифікації та подальшому трактуванні фразеологізмів мови гінді на українській мові.

РОЗДІЛ 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИЙОМІВ ПЕРЕКЛАДУ ФО З КОЛІРНИМ КОМПОНЕНТОМ З МОВИ ГІНДІ НА УКРАЇНСЬКУ.

В мові гінді та українській мові фразеологізм – це перш за все алегорія, іносказання, вираження думку через переносне значення. Це – основна властивість будь-якої фразеологічної одиниці, і саме це лежить в основі усіх тактик перекладу ФО з мови гінді на українську і саме це має мати на увазі кожний перекладач. Від легкості та влучності обраного перекладацького варіанту ФО залежить адекватність та точність всього перекладу. І це стосується не тільки перекладу ФО з колірним компонентом, але й художніх творів, публіцистики і навіть деяких наукових творів, адже мова гінді пронизана фразеологізмами і приказками в усіх своїх формах незалежно від прагматичного аспекту будь-якого висловлювання. На думку індійських філологів "помірне та влучне використання фразеологічних одиниць надає мові нового виду, наповнює її новою силою та пишнотою, надає їй належної невимушеності" [36].

Тож головним завданням цього розділу буде дослідження способів та прийомів перекладу ФО з колірним компонентом з мови гінді на українську, а головною метою – знаходження найбільш актуальних та ефективних шляхів до адекватної літературної трансляції ФО мови гінді в українську мову. Після ознайомлення з основними теоретичними засадами перекладу ФО, на конкретних прикладах буде проаналізовано особливості використання тих чи інших способів перекладу, їх специфіка, переваги та недоліки, ефективність та доречність у тих чи інших випадках.

2.1. Види перекладу фразеологізмів

Дослідження видів та способів перекладу фразеологізмів з мови гінді на українську стало особливо актуальним з розвитком технологій машинного перекладу: в той час як запрограмована база даних ще може впоратися з окремими словами та визначеннями, осмислення метафоричного значення ФО та трактування стійких виразів це не під силу машині. Саме тому логічні алгоритми (так звані стратегії) перекладу фразеологічних одиниць цікавлять насамперед лінгвістів, що

займаються розробкою систем машинного перекладу з мови гінді. Ось наприклад, які стратегії є найбільш ефективними на думку лінгвістів Гаул М. та д-ра Гурпіта Сингха Дж., що займаються дослідженнями проблем машинного перекладу ідіом з англійської мови на мову гінді [27]:

1. Використання ідіоми тотожної за значенням і формою. Фактично, це метод повного фразеологічного еквіваленту, що має на увазі застосування у мові-цілі (в нашому випадку це українська мова) ФО, що має практично ідентичне значення що й ідіома мови-джерела (мова гінді), а також складається з тих самих лексичних одиниць, має тотожну граматичну форму, тощо: काला सत्य [30, 18] – гірка правда

2. Використання ідіоми з тотожним значенням, але іншою формою. Тут йдеться про метод аналогу: значення та послання обох ідіом співпадає, а лексичні одиниці та (можливо) граматична форма різняться: चुनौती देना [30, 17] – кидати виклик (досл. – давати виклик).

3. Перефразування ідіоми мови джерела. Перефразування ФО – це по суті описовий метод перекладу, який має на меті максимально достовірно передати зміст ФО мови-джерела і використовується при відсутності у мові-цілі жодних еквівалентів чи аналогів: हाथ पीले कर देना [30, 17] – видавати заміж (досл. – робити руки жовтими).

4. Переклад за допомогою омісії (опущення). Коли в мові цілі нема ні еквіваленту, ні аналогу, фразеологічна одиниця в мові-цілі може бути опущена. Якщо вираз, що опускається, не має принципового значення для розвитку тексту то таке опущення не нашкодить змісту. Проте, слід мати на увазі що такий метод можна використовувати лише при перекладі наукових чи офіційних текстів, де образність, барвистість та емоційність мовлення не відіграє рівну зі змістом самого тексту роль. І навіть там слід уникати таких випадків, адже як уже було вказано вище – усі стилі мови гінді насиченні фразеологізмами і несуть не тільки інформаційний але й емоційний смисл.

Отже, такі види перекладу вважаються найбільш доцільними для розробок в сфері машинного перекладу з мови гінді на інші мови. Проте, зрозуміло, що для

традиційного «людського» таких засобів по-перше недостатньо, а по-друге, їх використання не завжди виправдане (як наприклад, метод омісії). Переклад ФО з мови гінді на українську додатково ускладнюється серйозними культурними розбіжностями, тому для вдалого перекладу літературного тексту необхідно поглянути на проблему з точки зору індійських мовознавців. На відміну від західних та вітчизняних вчених вони надають набагато більше уваги питанням виникнення фразеологічних одиниць та їх ролі у мові та суспільстві, а не структурним особливостям і чіткій класифікації. Наприклад, найперший у світі доктор наук з мови гінді д-р Пітамварадат Вартхаль, казав, що у приказці (лококті) важливий не тільки сам алегоричний вислів (укті), але й належність цього вислову до народної (лок) творчості – саме тому і виникла така назва: лок + укті = лококті [41, 9].

«Слід мати на увазі, що переклад ідіом та приказок це не просто перенесення мовних одиниць з мови джерела до мови цілі, а головним чином перенесення змісту" – йдеться в індійській граматиці, присвяченій проблемам перекладу з мови гінді на англійську [34, 8]. Тому при перекладі ФО з мови гінді оригінальний вислів частіше за все перетворюється на принципово нове за образною базою та формою висловлювання, яке має нести аналогічне значення.

При перекладі фразеологічних одиниць мови гінді найголовнішим правилом є повне розуміння змісту вислову: так як ФО завжди мають переносний, метафорично переосмислений зміст, перш ніж приступати до перекладу перекладач повинен досконало розуміти зміст ідіоми чи приказки у мові-джерелі. Наприклад, фразема मोटी बात [30, 52] дослівно перекладається як «товсті слова», значення чого можна сприйняти як «грубощі», хоча насправді це означає загальновідому істину.

Деякі ФО мови гінді мають релігійний чи культурний підтекст, а тому можуть перекладатися лише описовим методом; деякі мають повні еквіваленти в українській мові; інші мають тотожні за значенням та різні за образною базою аналоги. Саме наявність або відсутність еквіваленту чи аналогу, та ступінь тотожності цього аналогу з оригінальним фразеологізмом і повинні лежати в основі вибору найвлучнішого способу перекладу фразеологічної одиниці.

В умовах сучасної глобалізації важливість перекладу швидкими темпами зростає. В такому контексті питання про переклад фразеологічних одиниць постає ще більш складним та комплексним завданням. Ідіоми та приказки мови гінді тісно пов'язані з особливостями культури та суспільства, і велика різниця особливостях між індійською та українською культурної створюють додаткові перешкоди для адекватного перекладу ФО. Тому індійські мовознавці виділяють два типи перекладу ідіом та приказок:

1). Переклад в контексті подібних культур: з мови гінді на інші індійські мови та діалекти.

2). Переклад в контексті різних культур: з мови гінді на інші європейські мови включаючи українську. [31, 105]

Звичайно, нас цікавить саме переклад в контексті різних культур. Якими б різними не були культури та мови, ФО є обов'язковою складовою частиною кожної з них, а тому щоб передати інформацію тексту-джерела, просто необхідно правильно передати ідіоми та приказки у мові цілі. ФО з колірним компонентом зазвичай засновані на політичних, суспільних та релігійних сферах життя народу і виражають характер його менталітету. Вони надають реченню особливої значимості. Як краса віршів йде від художній тропів, так і краса мови зростає від використання ідіом та приказок. На основі вивчення індійських досліджень перекладу ідіом та приказок з колірним компонентом можна зробити висновок, що індійські лінгвісти виділяють декілька основних законів перекладу ФО з мови гінді:

1. Перекладач не може перекладати у "вакуумі". Заповнення такої "перекладацької пустоти" - це знання культурно-соціального контексту як мови джерела, так і мови цілі.

2. При перекладі ФО з мови гінді необхідно переносити у мову ціль (в українську мову) не стільки мовну одиницю, скільки значення та емоційність цієї одиниці.

Гарною ілюстрацією цих двох принципів слугує індійська приказка «ईश्वर की माया कहीं लाल धूप कहीं छाया» [39, 161], що має водночас і культурологічний, і релігійний підтекст. Буквально вона перекладається як «то Господь, то Майя, де

червона жара, де тінь». В ній вживається дві антонімічні пари: «ईश्वर» (милостивий господь, Шива) і माया (Майя – підступна сила всього ілюзорного та оманливого), а також «लाल धूप» (жара, духота) та «छाया» (затінок). Перекладач, незнайомий з філософськими концептами господа та Майї в індуїзмі, а також не беручий до уваги любов індійського народу до прохолоди, не зможе перекласти цей фразеологізм адекватно, а дослівний переклад не донесе зміст приказки до українського читача. Досвідчений перекладач, знайомий з культурою та філософією Індії та України, перекладе цю ФО аналогом «разом густо, разом пусто», що означає мінливість людської долі протягом життя. Таким чином буде збережено і оригінальне значення приказки і наявність яскравого художнього звороту у тексті перекладу.

3. Навіть якщо у культурі мови перекладу і наявні такі саме реалії, які описуються в фразеологізмі мови джерела – культурологічних контекст цих реалій, слова та вирази, що використовуються для їх описання можуть різнитися. Тому при перекладі ФО перекладач має не тільки послуговуватися силою своєї уяви щоб адаптувати ФО до контексту, але і звертатися до допомоги дослівного підрядкового перекладу. Наприклад, ідіома साहस बटोरना [30, 15] дослівно перекладається як «набратися сміливості» і такий переклад буде доволі доречно використовувати навіть у літературних адаптаціях.

Тут слід додати, що такий метод – це по суті метод калькування, який призводить до появи принципово нової фразеологічної одиниці у мові носії. Часом нова ФО звучить настільки влучно, що закріплюється у мові цілі і перетворюється на міжнародну. Візьмемо, наприклад, фразеологізм мови гінді «अपनी गली में धूसर कुत्ता भी शेर» [39, 54]: цей фразеологізм означає, що у знайомому для себе оточенні навіть слабка духом людина відчуває впевненість та може бути нахабним. Фразеологізм носить дещо негативний відтінок, тому що «कुत्ता» (собака) вважається символом низького походження, бруду, агресії. Цей фразеологізм не має прямого еквіваленту або аналогу в українській мові, але дослівно він перекладається як «на своїй вулиці і сіра собака лев». Для українського слухача або читача такий зворот матиме цілком зрозуміле значення, адже образна база (собака і лев) мають схожий асоціативний

підтекст як для індійця, так і для українця. В такому випадку дослівний переклад не тільки не шкодить образності і значенню послання, але й збагачує мову цілком новим художнім зворотом.

4. Але і при дослівному перекладі гарно знайомий з культурним контекстом обох мов перекладач може інтуїтивно замінити певну лексичну складову мови джерела – щоб краще адаптувати ФО до культури слухача або читача і влучніше передати значення ФО. Наприклад, для країни з жарким кліматом фразеологізм «гарячі привітання» може бути в певній мірі зрозумілою, але не такою актуальною, як для прохолодних країн. Тому при її перекладі з української мови на мову гінді досвідчений перекладач радше скаже «*हारेदिक स्वागत*» (сердечні привітання), тобто використає доцільний аналог.

5. Якщо в мові перекладу немає ні аналогу ні еквіваленту тотожних за значенням оригінальній ФО, то перекладач може вжити слово аналогічне за значенням до фразеологізму, проте цей метод не схвалюється, адже текст втрачає оригінальної виразності та емоційності. Наприклад, у фразеологізмі *हाथ-पैर पटकना* [30, 32], що дослівно перекладається як «битися руками і ногами», прихований відчай та відданість справі. Тому перекласти цей вира як «намагатися» буде правильно, але не точно, адже образність буде частково втрачено.

Висновки про головні принципи перекладу ФО за думкою індійських вчених були зроблені на основі праці з теорії перекладу д-ра Мамти Кханедаля [32], лінгвіста Патіл Б. Б. [29], д-ра Гемальти [36] та інших. Їх підхід не так сильно відрізняється від погляду європейських дослідників. За В. Г. та І. В. Перішко «у самому фразеологічному значенні є дві сторони: план змісту і план вираження, тобто матеріальна оболонка фразеологічної одиниці. Отже, двосторонній характер значення фразеологізму поєднує його зміст і форму» [18]. Завданням адекватного перекладу з мови гінді на українську є щонайточніше збереження плану змісту оригінальної ФО. Якщо при цьому вдається вдало відтворити і план вираження – то такий переклад вважається особливо вдалим, адже дозволяє передати усю виразність вихідного тексту.

Сучасні дослідники пропонують такі види перекладу фразеологічних одиниць:

1. Коли ФО мови джерела перекладається за допомогою фразеологічного евіваленту, аналогу або приблизного фразеологічного відповідника - такий переклад називається фразеологічним. (Покровська, 2008, с. 16). Еквівалент, аналог та фразеологічний відповідник відрізняються ступенем тотожності до вихідної фразеологічної одиниці: मुँह बिचकाना [30, 41] – вернути носа (досл. – перекошувати обличчя).

2. Нефразеологічний переклад має на увазі передачу ФО у мові цілі за допомогою наявних лексичних засобів. Використовується при відсутності у мові цілі еквівалентів, аналогів і будь-яких відповідників: पैतरा काटना [30, 33] – уникати удару (досл. - відрізати прийом).

Тобто нефразеологічний переклад передає фразеологічну одиницю за допомогою лексичних, а не фразеологічних засобів. До нього зазвичай вдаються при відсутності фразеологічних еквівалентів або аналогів. Такий переклад не є абсолютно повноцінним: завжди є деякі втрати (образність, експресивність, конотації, відтінки значень).

Строго лексичний переклад застосовується тоді, коли дане поняття в одній мові позначено фразеологічною одиницею, а в іншій – словом.

Калькування (дослівний переклад) застосовують в тому випадку, коли іншими прийомами не можна передати фразеологічну одиницю в цілісності її семантико-стилістичного і експресивно-емоційного значення, а з тих чи інших причин необхідно передати образну основу.

Передумовою для калькування є достатня вмотивованість значення фразеологічної одиниці значеннями її компонентів. Іноді при дослівному перекладі іншомовної фразеологічної одиниці використовують вставні слова: як говориться, як кажуть; ніби підкреслюючи цим, що іноземна фраза перекладена дослівно. Дослівний переклад не є фразеологічним перекладом, бо він не використовує готові фразеологічні одиниці, які є у мові перекладу, а кожного разу створює новий образний зворот, чужий рідній мові, хоча і зрозумілий.

Описовий переклад фразеологічних одиниць зводиться до перекладу не самої фразеологічної одиниці, а її тлумачення (пояснення, порівняння, опису, тлумачення).

Для того, щоб правильно обрати вид та спосіб перекладу необхідно перш за все ретельно дослідити ФО мови джерела та визначити наскільки близькими є її план значення та план вираження до фразеологізмів мови цілі. Згідно з відомим перекладознавцем Корунцем І. В. [11, 188] перекладач має визначити:

1). Спільне чи різне походження чи джерело має ідіоматичний вираз у мові оригіналу та у мові перекладу. Спільне походження фразеологізмів стосується близьких за культурологічним контекстом мов, наприклад, коли ФО виникає з релігійних текстів чи міфології.

2). Чи співпадає ФО оригіналу з ФО мови перекладу за одним, за декількома чи за всіма образними компонентами, або не має жодного спільного компоненту. Наприклад, у фразеологізмі "लाल आग से खेलना" [39, 114] - "гратися з червоним вогнем" усі образні компоненти (вогонь та гра) співпадають.

3). Чи сприймаються образні компоненти слухачами або читачами при їх перекладі. Згадаємо наведений вище приклад із собакою та левом: ці образні компоненти однаково сприймаються як індійськими, так і українськими слухачами. А от якщо взяти, наприклад, фразеологізм "काले साँप-न्यौले का बैर" [39, 1253], що дослівно перекладається як "ворожнеча чорної змії з мангустою", то такі образні компоненти, не будуть сприйматися українським читачем, так як є зовсім нетиповими для нашого культурного осередку. Тому при перекладі, ми заміняємо його аналогом - "як кіт із собакою".

4). Чи може структурна форма (план вираження) ФО оригіналу зберігатися у мові перекладу без жодних трансформацій. Тут треба помітити, що при перекладі з мови гінді на українську структура ФО майже ніколи не зберігається, адже граматики обох мов є принципово різною, починаючи від використання післяйменників замість прислівників і закінчуючи іншим порядком слів у реченні.

5). Чи існує у мові цілі аналогічний або зовсім однаковий за змістом відповідник.

Усі ці фактори необхідно брати до уваги при перекладі ФО з мови гінді на англійську. Тобто, за словами Корунця І. В. "існує стабільна взаємозалежність між лексичним значенням, походженням, образністю та експресивністю ідіоматичних/фразеологічних виразів з одного боку та способами їх перекладу з іншого" [11, 188]. На основі цих міркувань виділяють 5 основних способів перекладу фразеологічних одиниць:

I. Використання абсолютних еквівалентів. При застосуванні цього методу усі компонентні складові ФО оригіналу залишаються незмінними у мові цілі. Тобто такими ж самими залишаються усі умовні поняття та лексичні одиниці, що складають саме лексичне значення фразеологічної одиниці. Саме умовні компоненти і створюють образність, експресивність і сумарне описово-емоційне (конотативне) значення фразеологізму, а тому еквівалентний переклад найкраще наближує переклад до джерела. Використовується найчастіше, коли фразеологізми в обох мовах мають одне походження.

Переклад за допомогою абсолютних еквівалентів, або як їх ще називають – моноквівалентів, також трапляється в нагоді у випадках, коли фразеологічний вираз виступає самостійним реченням з підметом, присудком та іншими членами речення. Разом з тим, якщо це не шкодить ні оригінальній образності, ні денотативному значенню – певні зміни у структурі, чи наприклад, порядку слів ФО мають місце бути. Проте як зауважує Т. В. Новікова, «повна еквівалентність – величина відносна і не є абсолютною. У таких еквівалентів може бути своя національна специфіка, свої відмінності в словопоєднанні, зокрема використання в стильових і стилістичних моментах» [14, 204].

Переклад за допомогою часткового еквіваленту. Деякі фразеологізми, хоч і походять в мовах із спільних джерел, все ж можуть мати один або декілька різних за своєю образною основою компонентів. За визначенням «неповними (або частковими) еквівалентами є ті фразеологічні вислови, які мають відмінності в структурно-граматичному або лексичному плані, коли певний компонент фразеологічного вислову цільової мови не є прямим відповідником компоненту фразеологічного вислову вихідної мови, хоча може належати до тієї ж тематичної

групи» [14, 204]. Якісні характеристики їх зображень можуть різнитися, проте образність та експресивність при цьому не страждають. Наприклад, фразеологізм «धूसर चूहे की मौत, बिल्ली का खेल» [39, 440] (досл. «сірій мишці смерть, котові гра») має український аналог – «Котові жарти, а мишці плач». Тут протиставні компоненти гра-смерть замінюються на жарти-сльози, але при цьому ключова метафорична образність залишається незмінною. Тож такий переклад здійснюється методом часткового еквіваленту.

Переклад на основі часткових фразеологічних еквівалентів аж ніяк не означає, що при цьому в перекладі значення і образність фразеологічної одиниці передаються не повністю. Під цим терміном слід мати на увазі те, що в пропонованому мовою гінді еквіваленті можливі деякі розбіжності з українською, іншими словами, для перекладача при перекладі фразеологічної одиниці важливо, перш за все, передати образ фразеологічної одиниці, а не його мовну структуру.

Ця невеличка різниця між ФО мови джерела та цілі може проявлятися не тільки у використанні інших лексичних компонентів, але також у зміні структури вихідного елемента, в опусканні або навпаки додаванні певних елементів, в заміні певного образу на інший – більш традиційний для сприйняття у культурі мови перекладу, в генералізації певного елемента чи в інших перекладацьких трансформаціях.

Переклад за допомогою підбору істинних ідіоматичних аналогів. Це здається дивовижним, але переважна кількість фразеологічних одиниць мови гінді має вирази із дуже близьким значенням в українській мові. Іноді, ФО мови джерела має зрозумілий для українського читача чи слухача лексичний склад або (рідше) подібну граматичну структуру. Як правило, для таких фразеологізмів нескладно знайти аналог в українській мові. Аналоги доволі часто бувають схожими і за своїми конотативними властивостями і створюють однаковий настрій оповіді, і саме тому переклад ФО за допомогою добору істинних аналогів майже такий саме ефективний як і метод повних та часткових еквівалентів.

Нерідко ФО мови гінді має в українській мові навіть декілька аналогів. Наприклад, कान कटाना [39, 267] (досл. «відтяти вухо») може перекладатися такими

аналогами як «скласти зброю», чи «викинути білий прапор». В такому випадку вибір доречного аналогу має здійснюватися в залежності від контексту та базуючись на досвіді перекладача.

Дослівний переклад. Цей переклад вважається нефразеологічним, бо не використовує стійких словосполучень уже наявних в мові джерелі. Як вже зауважувалося раніше, дослівний переклад цікавий тим, що може збагатити мову перекладу новою образністю. У разі якщо це контекстуально обґрунтовано і доречно – асоціації, символічність та образність нової культури можуть стати новою, прекрасною складовою мови: पीठ-पीछे बादशाह को काला कहते हैं [39, 786] – за спиною і падишаха сварять; जबान से निकला बस जमीन पर न गिरने पाए [39, 472] – з язика тільки злетіло, ще й на землю не впало... (як щось зроблено).

Описовий переклад. Коли при відсутності еквівалентів та аналогів виникає необхідність перекласти складний фразеологізм, наприклад такий, що включає певні своєрідні мовні чи культурні реалії, застосовується описовий переклад. За Чепурною З. В. «нефразеологічний переклад або дефразеологізація (...) передає ФО за допомогою лексичних, а не фразеологічних засобів МП; зазвичай до нього вдаються лише впевнившись, що неможливо скористатися жодним з фразеологічних еквівалентів чи аналогів» [24, 195]. В залежності від комплексності і специфіки фразеологізму описовий переклад може здійснюватися за допомогою одного слова: काला साँप की तरह चलना [39, 1253] - хитрувати (досл. "іти як чорна змія"); або (найчастіше) вільним словосполученням: आँख का अंजन [39, 106] (досл. "сурьма в оці") - крихітна дещиця.

2.2. Фразеологічний переклад з мови гінді на українську

Як видно з попередніх досліджень, фразеологізми – це дуже специфічне мовне явище і кожен з них потребує особливого підходу до перекладу з мови гінді на українську. Нижче наведені приклади фразеологізмів з колірним компонентом та подані варіанти їх літературного перекладу на українську мову.

1. ФО перекладені за допомогою повних та часткових фразеологічних еквівалентів.

При перекладі ФО за допомогою повних та часткових фразеологічних еквівалентів передається не тільки метафоричне значення і емоційне забарвлення сталого виразу, але і образи, що були вжиті для передачі змісту.

ФО з колірним компонентом, що перекладаються повним фразеологічним еквівалентом представлені наступними прикладами:

- शर्म से लाल होना [30, 13] – почервоніти від сорому;
- गुस्से से लाल होना [30, 15] – почервоніти від гніву;
- सफ़ेद झूठ बोलना [30, 21] – говорити чисту брехню;
- हरी झंडी दिखाना [30, 27] – показати зелене світло;
- काला कानून [30, 49] – чорний закон;
- काला नाग [30, 51] – чорна зміюка;
- खून चुसना [30, 56] – смоктати кров;
- आँखें नीची करना [30, 62] – опускати очі (від сорому);
- गौण स्थान रखना [30, 62] – займати друге місце;
- पैर चूमना [30, 79] – підіймати питання;
- जान गँवाना [30, 75] – втрачати життя.

ФО мови гінді з частковим еквівалентом в українській мові також зустрічаються доволі часто. Як правило, вони мають видозмінену структуру, а також різняться одною чи декількома семантичними складовими:

- साहस बटोरना [30, 15] – забратися з духом (досл. – набратися сміливості);
- चेहरा तमतमा जाना [30, 63] – обличчя налилося кров'ю від гніву (досл. – обличчя стало червоним).
- बिल्ला देना [30, 16] – навішувати ярлик (досл. – давати значок);
- आँखें आत्मा के झरोखे हैं [30, 16] – очі це дзеркало душі (досл. – очі це вікно душі);
- पुल बाँधना [30, 22] – наводити мости (досл. – з'єднувати мости);
- कदम कदम पर [30, 25] – на кожному кроці (досл. – на кроці-кроці);

- राय मिलना [30, 42] – погляди сходяться (досл. – думки зустрічаються);
- किसी में किसी को हाथ होना [30, 45] – докласти до чогось руку (досл. – в чомусь є чиясь рука);
- सफ़ेद नाम पर धब्बा होना [30, 53] – заплямоване ім'я (досл. – бути плямі на білому імені);
- किताबी जीव [30, 51] – книжковий хробак (досл. – книжкове створіння).

Слід зауважити, що у зв'язку із певними граматичними особливостями мови гінді (наприклад, специфічне тяжіння до вживання дієприкметників, яке відзначав О. Г. Ульциферов) повної відповідності усіх компонентів неможливо досягти навіть при існуванні прямого фразеологічного еквіваленту.

2. ФО перекладені за допомогою фразеологічного аналогу.

Фразеологічні аналоги – це один із найбільш актуальних способів перекладу ФО мови гінді на українську мову. Суть способу полягає у передачі змісту оригінального вислову за допомогою звичних та зрозумілих для української культури образів. ФО з колірним компонентом дуже часто мають декілька фразеологічних аналогів в українській мові. У прикладах нижче наведено аналоги, які рекомендуються для використання при їхньому перекладі:

- पन्ना उलटना [30, 12] – пірнати у спогади (досл. – перегортати листки);
- कागज़ काला करना [30, 13] – переводити папір (досл. – робити папір чорним);
- ज्यों-का-त्यों [30, 13] – аби як (досл. – яким чином таким чином);
- काले कोसों [30, 16] – далеко заходити (досл. – чорними милями);
- खून सफ़ेद होना [30, 17] – побіліти від страху (досл. – біла кров);
- मन में आना [30, 17] – спадати на думку (досл. – приходити в душу);
- सफ़ेद बात टालना [30, 23] – переводити тему (досл. – переносити білу розмову);
- मुँह बिचकाना [30, 41] – вернути носа (досл. – перекошувати обличчя);
- मुँह कडवा होना [30, 42] – стало гірко на душі (досл. – рот став гірким);
- धूप में बाल सफ़ेद करना [30, 43] – спробувати гіркого й не порозумнішати (досл. – посивіти під сонцем);

- कदम रखना [30, 44] – робити чийсь рабом (досл. – зберігати крок);
- मोटी बात [30, 52] – загальновідомі істини (досл. – товсті слова);
- ज़ोर देना [30, 55] – ставити акцент (досл. – давати силу);
- जी लगना [30, 56] – душа лежить до (досл. – душа пристає);
- पंक्तियाँ जोड़ना [30, 57] – складати вірші (досл. - поєднувати рядки);
- आँधा होना [30, 57] – падати навznak (досл. – ставати обличчям вниз);
- पलकें उठाना [30, 63] – переводити погляд у значенні звертати увагу (досл. – підіймати повіки);
- जान पड़ना [30, 56] – відкриватися другому диханню (досл. – падати життєвій силі);
- दबी दृष्टता [30, 64] – погляд крадькома (досл. – придавлений погляд);
- रंग भरना [30, 71] – прикрашати правду (досл. – збільшувати колір).

Використання фразеологічних аналогів сприяє доместикації іноземних сталих виразів і перетворенню їх на зрозумілі, прийнятні і близькі для людей поняття.

3. ФО перекладені за допомогою описового перекладу.

Описовий переклад також дуже широко вживається для перекладу ФО з мови гінді на українську мову. Даний спосіб зручний і корисний тим, що за його допомогою можна найбільш повним чином передати зміст, емоційне забарвлення та суть фразеологічних одиниць мови оригіналу:

- मन ही मन [30, 12] – подумки (досл. – душа лише душа);
- घाव हरा हो जाना [30, 14] – брати за живе (досл. – робити рану зеленою);
- गले में माला, दिल में काला [30, 16] – нещира людина (досл. – на шії гірлянда, а в душі чорне);
- उडती नज़र से [30, 16] – мигцем (досл. – пролетівшим поглядом);
- बदन हरा होना [30, 17] – відновити сили (досл. – тіло зеленіє);
- क्षण भर में [30, 18] – миттєво (досл. – в повну мить);
- हरी-हरी सूझना [30, 21] – бути оптимістом (досл. – терпіти зелене-зелене);

- काम निकालना [30, 24] – досягати мети (досл. - видобувати справу);
- शीशा में अपना चेहरा देखना [30, 26] – усвідомити справжнє положення речей (досл. – побачити своє обличчя в дзеркалі); також можна перекласти аналогом «зрозуміти що до чого», але стилістично це може бути не завжди доречно;
- छाप पड़ना [30, 27] – вплив позначається (досл. – вплив падає);
- बिदा माँगना [30, 31] – прощатися (досл. – просити прощання);
- पैतरा काटना [30, 33] – уникати удару (досл. – відрізати прийом);
- लीकें पीटना [30, 35] – притримуватися традицій (також можна перекласти, як йти по уторованому шляху, якщо контекст дозволяє); дослівно – бити по колії, прокладеній іншими.
- अंगडाना लेना [30, 37] – позіхати від нудьги (досл. – брати позіхання);
- गुलाबी जाड़ा [30, 41] – тепла зима (досл. – рожева зима);
- फबती कसना [30, 42] – зубоскалити (досл. – мучити жартами);
- हरे-हरे बाग़ दिखाना [30, 45] – замилювати очі (досл. – показувати зелені-зелені сади);
- पत्थर का पानी होना [30, 52] – пом'якшуватися (про серце); (досл. – ставати водою з каменя);
- सफाई देना [30, 55] – виправдовуватися (досл. – давати чистоту);
- काला नाग [30, 56] – підступна людина (досл. – чорна змія);
- बाल सफ़ेद होना [30, 61] – бути мудрим (досл. – сиве волосся);
- हाथ बढ़ाना [30, 56] – збиратися щось зробити (досл. – простягати руки);
- हाथ खींचना [30, 56] – відмовитися від справи (досл. – відтягнути руки);
- सफ़ेद झूठ [30, 68] – очевидна брехня (досл. – біла брехня).

Незважаючи на усі переваги описового способу перекладу, він має також один важливий недолік: при передачі фразеологічної одиниці через опис губиться виразність і самобутність сталого виразу, тобто уся літературна краса оригінального вислову.

4. ФО перекладені за допомогою дослівного перекладу (калькування) фразеологічних одиниць.

Рідко застосовуваний, але вкрай цікавий для перекладознавчої практики спосіб, калькування є ніщо інше, як дослівний переклад фразеологічних одиниць (у дужках подається зміст фразеологізму):

- काला कानून [30, 62] – чорний закон;
- पंक्तियाँ जोड़ना [30, 57] – складати рядки (можна використовувати для образного описання віршування);
- शर्म से लाल होना [30, 26] – почервоніти (від сорому);
- पन्ने रँगना [30, 56] – зафарбувати сторінки (у значенні повністю обписати сторінки);
- दिमाग खराब होना [30, 63] – розум зовсім зіпсувався (у значенні з'їхати з глузду).

Застосування способу калькування погрожує виникненням граматичних невідповідностей і помилок. Проте вдало здійснений дослівний переклад може не тільки точно і адекватно передати суть фразеологічної одиниці, але й збагатити мову новим яскравим висловом, наблизивши її ще на один крок до мови оригіналу. При цьому уся яскрава образність, певна дотепність і емоційна насиченість ФО з колірним компонентом при дослівному перекладі зберігається у повному обсязі.

2.3. Висновки до другого розділу

Існує 4 основних способи перекладу фразеологічних одиниць з колірним компонентом з мови гінді на українську: метод повних та часткових еквівалентів, метод фразеологічних аналогів, описовий переклад та дослівний переклад.

Найбільш адекватного перекладу з передачею і значення і змісту допомагають добитися методи еквіваленту та аналогу. Вони найчастіше застосовуються при перекладі ФО з колірним компонентом. Другий за частотою використання – описовий переклад. Цей метод дозволяє досконально передати значення, але призводить до певної втрати оригінальної емоційності та експресивності. Найрідше використовується дослівний переклад – калькування. Цей метод дозволяє збагатити

мову новими художніми зворотами, але застосовуватися може лише коли завдяки контексту у читача не виникає жодних складнощів у розумінні фразеологізму.

Існують наступні способи перекладу фразеологічних одиниць – переклад фразеологічним еквівалентом, фразеологічним аналогом, описовим перекладом, контекстуальними замінами та калькуванням, але найкращим способом перекладу образної фразеології, без сумніву, є використання відповідної фразеологічної одиниці в рідній мові. Застосування цього способу перекладу забезпечує не тільки передачу змісту, але й відтворення образності та експресивності виразу мови гінді.

С усіх методів найчастіше використовується заміна фразеологічної одиниці мови гінді аналогом української мови, при цьому втрачається форма, але повністю зберігається головне значення.

Якщо не можна підібрати адекватний аналог або еквівалент, то перекладач застосовує нефразеологічні способи перекладу: метод калькування або описовий переклад. При використанні методу калькування повністю зберігається образність, але втрачається зміст, адже носії мови перекладу можуть бути не знайомими з вказаними реаліями народу-носія мови оригіналу. Описовий метод передбачає передачу змісту вільним словосполученням, втрачається образність, але передається значення фразеологічної одиниці без емоційного забарвлення.

Деякі фразеологічні одиниці з колірним компонентом можна перекласти декількома способами, завдяки великій популярності фразеологічної одиниці та її широкому використанню.

Вибір того чи іншого виду перекладу залежить від особливостей фразеологічних одиниць, які перекладач повинен розпізнати і зуміти передати їх значення, яскравість і виразність. Під час роботи із фразеологічними одиницями з колірним компонентом перекладач може покладатися на цілий ряд тлумачних фразеологічних словників, а також повинен мати наготові з власної пам'яті якомога більше фразеологічних одиниць, крилатих виразів, цитат тощо, не повинен допускати неточностей у перекладі тієї чи іншої фразеологічної одиниці.

РОЗДІЛ 3: НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ТА ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЇ МОВИ ГІНДИ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.

Фразеологічні одиниці відіграють особливу роль для вираження почуттів і особливих відтінків настрою людини. У фразеологічних одиницях з колірним компонентом почуття та переживання людей виставлено на перший план, тож правильне розуміння фразеологізмів - один із важливих ключів для їх вдалого перекладу.

У цьому розділі ми розглянемо головні складності перекладу фразеологічних одиниць мови гінді на українську мову, на прикладі ФО з колірним компонентом. Як правило, найголовнішою складністю на шляху до адекватної передачі змісту фразеологізму та збереження його складності виступають розбіжності у національно-культурній специфіці фразеології обох мов, тож у розділі також будуть розглянуті шляхи подолання цих розбіжностей при перекладі. Щоб проаналізувати усі складності, з якими може зіткнутися перекладач при перекладі, розібрано декілька найбільш суперечливих випадків використання фразеологічних одиниць та запропоновано шляхи подолання перешкод на конкретних прикладах.

3.1. Труднощі перекладу фразеологізмів з колірним компонентом мови гінді на українську мову.

Для здійснення вдалого перекладу перекладач завжди має досконало володіти інформацією та термінологією за предметом перекладу. Проте при перекладі фразеологічних одиниць має здійснюватися не лише перенос мовної одиниці з однієї мови в іншу але й перенос повного значення виразу. Кожному суспільству з власною мовою властиві особливі вирази, фрази, висловів, і саме у зв'язку з різницею у суспільному та культурному контекстах оточення переклад слів, словосполучень, ідіом, синтагм та речень буває таким складним. "Саме тому перекладачеві часто доводиться послуговуватися силою власної уяви чи добігати допомоги дослівного перекладу" [34, 8].

Найперша складність перекладу ФО виникає при необхідності ідентифікувати вислів як фразеологічний. Навіть професійні та досвідчені перекладачі не завжди можуть одразу розпізнати ідіоматичність виразу у тексті, що може серйозно вплинути на адекватність перекладу. Складність в тому, що фразеологізми часто можуть підлягати авторській трансформації, і для того щоб віднайти фразеологізм перекладач має володіти гарним рецептивним знанням фразеології мови оригіналу.

Наприклад, у мові гінді існує дуже виразний фразеологізм **बाल सफ़ेद होना**, що дослівно перекладається, як «волосся є сивим», але має значення «бути мудрим». У літературі гра слів зустрічається доволі часто, адже фразеологізм стає ще більш витонченим, коли його значення приховується у контексті, й майстерно обігрується. Фактично такі перетворення слугують для підкреслення асоціативного значення фразеологізмів. Тому, зустрівши вище згаданий фразеологізм, а також подібні до нього, потрібно бути обережним при їхньому перекладі, адже висока ймовірність сприйняти їх за вислів в прямому, а не переносному значенні.

Проте це і може становити небезпеку для правильного розуміння та передачі ФО в тексті перекладі: неочевидність та зашифрованість фразеологізму може пройти повз уваги. Ідентифікувати ідіому **बाल सफ़ेद होना** допомагає те, що в контексті заданого діалогу речення не мало б жодного сенсу, якщо було б вжито у буквальному значенні. Така невідповідність має насторожити перекладача та навести на думку про можливу присутність прихованого змісту.

Найпоширеніший стилістичний прийом авторської адаптації фразеологічних одиниць до якого перекладач має бути завжди готовим, це введення у фразеологічний зворот нових складових, що семантично співвідносяться з вільним значенням словосполучення. Ось декілька прикладів таких трансформацій:

1. **आँखे नीली-पीली करना** (ображати) і **नीला-पीला हो जाना** (ображатися): **नीला पड़ना** [30, 97] (досл: стати синьо-жовтим).

2. **पंक्तियाँ जोड़ना** (складати вірші, а досл. – поєднувати рядки): **दो-तिन पंक्तियाँ जोड़कर** [30, 57] (досл. – поєднавши два-три рядки).

3. मुँह से बात निकलना (слова зірвались з язика, а дослівно – з рота вийшли слова):
मुँ से कुछ काली बात निकल गयी [30, 49] (досл. – з рота чорні слова вийшли).

4. हाथ-पैर पतकना (намагатися з усіх сил, а досл. – битися руками і ногами): हाथ-पैर क्यो पतकता है, [30, 32] (досл. – руками і ногами чого б'єшся?)

Проте вчасне розпізнання ФО в тексті – це лише початок. На наступній стадії виникає проблема вдалої передачі фразеологізму у тексті перекладу. У випадку з ідіомою बाल सफ़ेद होना, передаватися має не тільки сама ідіоматичність виразу, але і його завуальованість у тексті оригіналу. Це саме той випадок, коли перекладач має опиратися лише на свої творчі навички та уяву.

Схожа ситуація з ідіомою मोटी बात [30, 52] (досл. – товсті слова), що має значення – прописні істини. В контексті ця ідіома може бути вписана наступним чином: “जो मोटी-मोटी व्यावहारिक बातें सोचती है”. Дослівний переклад: “той, хто думає товсті-товсті практичні слова”. Щоб добитися максимально точного перекладу, слід мати на увазі, до чийх роздумів стосувалися ці слова. Далі усвідомити мету фрази – вжита ідіома має на меті надати висловлюванню негативного чи позитивного окрасу. А далі варіант перекладу може виглядати так: “у якого на думці одні лиш банальні прописні істини” або ж मोटी बातें також може перекладатися як “загальновідомі істини”, проте слід подбати про те, щоб емоційне забарвлення не загубилося.

Дуже цікавий випадок такого оригінального інтегрування фразеологізму в контекст зустрічається в наступному уривку: ”पत्थरों का नीला पानी देखा जाता है” [30, 52], що використовується для описання позитивних якостей голо. Дослівний переклад: “видніється блакитна вода з каменя”. Вода з каменя (पत्थर का नीला पानी) це популярний ідіоматичний образ, типовий для мови гінді. Зазвичай, він зустрічається у формі ”पत्थर का नीला पानी होना” (бути/стати водою з каменя), що означає потепліти серцем. В контексті, ідіома може бути вжита як для підкреслення ніжності і в одночас як натяк на мужню внутрішню силу, непробивний характер, зовнішню «скам'янілість», скрізь яку точиться «вода» доброти та сердечності. Усе це слід

враховувати при перекладі. Гарним варіантом в такому випадку стало б: «паростки доброти пробиваються крізь скелю сильного характеру».

В мові перекладу часто може зустрічатися декілька синонімічних виразів до ідіом та приказок мови джерела, проте головним завданням перекладача залишається обрати найбільш близький за значенням синонім. Наприклад, фразеологізм "पन्ना उलटना" [30, 12], що буквально означає "перегортати листки" має декілька синонімічних виразів в українській мові: "гортати сторінки" (у значенні читати книгу) і "зануритись у спогади". В таких випадках перекладач має проявляти надзвичайну обережність, адже неправильна передача значення може мати серйозні наслідки не тільки для збереження оригінальної образності та метафоричності тексту, але й для подальшого розвитку подій. Щоб зрозуміти який варіант буде найбільш доречним, перекладач має зосередитися не лише на реченні, або ж і абзаці в контексті якого було вжито ФО, але прийняти до уваги усі події та думки що передують йому, та слідує далі.

Інша вдала ілюстрація складності такого вибору – фразеологізм लीकेँ पीटना [30, 35]. Дослівно він перекладається як «виконувати норми поведінки (встановлені іншими)», або «дотримуватися звичаїв». Цікаво, що в перекладі можна застосовувати по чергово і той і інший варіант

Ще один яскравий приклад труднощів вибору між двома значеннями одного фразеологізму – ідіома झख मारना [30, 66], досл. – бити скиглення. Може означати як «дарма марнувати час», так і «не йти ні в яке порівняння». Складність в тому, що в залежності від контексту обидва варіанти можуть мати сенс, але вони є принципово різними за значенням. Фразеологізми з колірними компонентами з декількома варіантами метафоричних трактувань доволі часто вживаються:

- जोश में आना [30, 51]: входити в азарт; лютувати; бути збудженим.
- सफ़ेद बात [30, 52]: загальновідома істина; важлива справа.
- सफाई देना [30, 55]: пояснювати; виправдовуватися.
- लाल खून चुसना [30, 56]: пити кров; вчиняти велике горе; силою вибивати гроші.

- जी लगना [30, 56]: притягатися; закохуватися.

- हाथ बढ़ाना [30, 56]: братися до роботи; простягати руку допомоги; збиратися щось взяти; прстягати руку в очікуванні допомоги.

- हाथ खींचना [30, 56]: відмовитися від справи; перестати давати гроші; бути дуже жадібним.

- औंधा होना [30, 57]: бути дурнем; падати навзнаки; непритомніти.

- हार्थो लेना [30, 70]: сварити;бити.

- मन रमना [30, 102]: любити; заглиблюватися; занурюватися.

Головні інструменти при виборі правильного перекладацького варіанта: ретельне дослідження контексту, доскональне володіння мовами оригіналу і перекладу та перекладацька інтуїція.

При відсутності у мові перекладу синонімічного фразеологізму індійські дослідники радять перекладачу використовувати слово, що передавало б те саме почуття, що і ідіома, але вони також підкреслюють що така заміна частіше за все може бути наслідком недостатніх знань перекладача (प्रकृतश यतदव, 2017, р. 109), тож добігати цього методу слід лише, коли ви пересвідчилися, що ніяких аналогів у мові перекладу точно не існує, а дослівне калькування не є доречним у даному конкретному випадку. Головна складність такого способу перекладу полягає у завданні не втратити краси оригінального вислову, передати метафоричність, навіть якщо ФО доводиться перекладати описово.

Ідіоми мови гінді також цікаві тим, що часто можуть використовуватися і як вільні словосполучення та мати пряме значення. Наприклад, हाथ पीले करना [30, 61] у якості фразеологізму означає одружитися, а дослівно перекладається, як «розфарбувати руки жовтим». Так само і ідіома हरे-हरे बाग़ दिखाना [30, 41] в своєму метафоричному переосмислені означає – замилювати очі, а як вільне словосполучення перекладається просто як «показувати зелені-зелені сади». В певному контексті обидва словосполучення можуть вживатися у вільному значенні.

Головним ключем до вчасного розуміння та вдалого вибору перекладацького варіанту для них є увага до контексту.

Тобто перекладач завжди має мати на увазі, що як і словам – словосполученням притаманні багатозначність та омонімія, при чому значення одного з омонімів може бути фразеологічним, а інше – прямим:

- पैर चूमना [30, 92] – цілувати ноги або сильно поважати;
- हाथ पीले करना [30, 61] – одружитися або розфарбувати руки жовтим;
- आँखें बन्द कर [30, 74] – із заплющеними очима або необдуманно;
- हरे-हरे बाग़ दिखाना [30, 41] – замилювати очі або показувати зелені-зелені сади;
- पन्ने रँगना [30, 56] – фарбувати листи паперу або писати;
- कट जाना [30, 45] – порізатися або засоромитися;
- बड़ा नाम का [30, 27] – з великим (довгим ім'ям) або відомий, прославлений;
- पुल बाँधना [30, 22] – наводити мости або налагоджувати стосунки (омонімія

цього фразеологізму була майстерно використана Агьєєм у діалозі, де головні герої неначе міркують про будівництво на річках, а насправді думають та мають на увазі людські стосунки);

- बिल्ला देना [30, 16] – давати жетон/значок або навішувати ярлик.

3.2. Національно-культурна специфіка у фразеології мови гінді і переклад ФО з колірним компонентом.

Для адекватного сприйняття текстів, спілкування з носіями того чи іншого іноземної мови необхідні знання не тільки універсальних, а й національно-специфічних явищ, які знаходять відображення у фразеологічному складі мови. Фразеологізми з колірним компонентом відіграють особливу роль в транслюванні культурно-національного самоусвідомлення народу і його само ідентифікації. При співвіднесенні образного складу фразеологізму з категоріями, концептами, стереотипами та еталонами національної культури та при його інтерпретації в просторі матеріальної, соціальної та духовної культури розкривається і культурний смисл самого фразеологізму.

У попередньому підрозділі йшлося про те, що важливо вчасно і правильно ідентифікувати фразеологізм у тексті джерелі. Проте так саме важливо, особливо для перекладача початківця, не переплутати вираз, що лише здається фразеологічним, і простим вільним словосполученням. Наслідки такої помилки так само можуть вилитися у контекстні невідповідності та грубі помилки у перекладі. Наприклад, вислів «नीली छतरी वाला» [30, 16] – дослівно «той,що з блакитною парасолькою», який перекладач може одразу зрозуміти як ідіому: у мові гінді цей вираз вживається для позначення Бога. Перекладач бачить вираз про блакитну парасольку, що у контексті конкретного відрізка тексту не є доречним, звіряється з фразеологічними словниками і знаходить відповідне фразеологічне трактування. Далі робиться спроба інтегрувати це значення (Бог) у текст і якщо автор насправді мав на увазі щось інше – справжній зміст висловлювання втрачається. Наприклад, у певному контексті даний вираз може позначати дійсно людину з блакитною парасолькою, тоді фразеологізм «नीली छतरी वाला» втрачає свою ідіоматичність й функціонує у вільному значенні.

Ти не менш, у якості фразеологізму цей вираз може слугувати чудовою ілюстрацією того, як національна специфіка може впливати на формування ідіом. Калькування такого виразу в українській мові було б більше ніж недоречним, адже символ «блакитна парасолька» є вкрай нетиповим для українського світогляду (за деякими рідкими виключеннями) і калька просто не сприймалася б належним чином. Тому, якщо вираз «той,що з блакитною парасолькою» справді вживався б у якості фразеологічної одиниці, то доречніше було б застосувати описовий переклад і передати зміст словосполученням «Бог, який знаходиться на небесах».

Національно-культурний вплив на формування фразеології мови гінді знаходить відображення не тільки у зосередженні на певних реаліях індійського життя та семантичних особливостях фразеологізмів. Цей вплив також яскраво прослідковується у найбуденніших та загальноновживаних мовних зворотах кожного індійця, вкрай нетиповими для українського мовця. Щоб краще зрозуміти суть цього явища, розглянемо фразеологізми з семантичним ядром «मन» (душа). В українській

мові цей образ використовується загалом для позначення високих почуттів, «душевних переживань»: «душа болить», «линути душею», «з душі верне», «душі в собі не чути» і так далі. В індійській фразеології цей образ є не менш популярним, але використовується ще й для опису ситуацій, в яких український мовець обов'язково використав образ «голова» - прямо чи опосередковано. Наприклад, ідіома «मन ही मन» [30, 12], що дослівно перекладається як «душа лишень душа», має значення «подумки», або «про себе». Вживаючи слово «подумки» український мовець посилається на процес, що відбувається в голові, але індійській автор має на увазі саме душевне. Таку ж ситуацію бачимо із фразеологізмами मन में उठना [30, 29], що дослівно перекладається як «підійматися в душі» та मन में आना [30, 17] (досл. – приходити в душу): українській читач сприйняв би такий зворот як опис якогось почуття, що пробуджується у серці людини, проте насправді обидва фразеологізма означають «спадати на думку». Таким чином, ми можемо зробити висновок про відмінність українського та індійського світосприйняття: індійці більше зорієнтовані на духовне, процеси мислення вони відносять радше до душі, в той час як українці більше схильні до раціоналізації. Такі особливості вкрай необхідно брати до уваги при перекладі з мови гінді на українську.

Проте, за допомогою аналізу фразеологічної бази обох мов можна зробити висновок, що у світогляді гінді- та україномовних культур присутньо і багато спільного. Наприклад, використання смислового ядра मन для позначення високих людських почуттів та переживань. Наприклад:

मन में काला मैल करना [30, 97] – поселити у душі зло (досл. – зробити чорний бруд в душі);

मन खुलना [30, 49] – душа відкривається (досл. – душа відкривається);

मन कहना [30, 94] – вважати (досл. – душа говорить);

मन रमना [30, 102] – торкати душу (досл.- просочуватися в душу);

जी लगना [30, 56] – душа лежить до чогось (досл. – душа пристає).

З дослівного перекладу поданих фразеологізмів видно, що вони мають спільні з українськими образні основи та значення. Тобто і в українській і в індійській культурі, поняття «душа» має схоже символічне навантаження, виконує схожі функції у мовленні та світогляді.

Окремо слід також розглянути таку національну особливість, як подвоєння слів у вільних словосполученнях та фразеологізмах. Подвоєння лексичних складових здійснюється для примноження ефекта:

मन ही मन [30, 12] (в душі в душі) – подумки;

रह रह कर [30, 17] (живучи-живучи) – поступово;

चलते-चलते [30, 20] (йдучи-йдучи) – наприкінці (йдучи геть);

बडी-बडी बात करना [30, 21] (великі-великі розмови робити) – хизуватися;

कदम कदम पर [30, 25] (на кроці-кроці) – на кожному кроці.

Тобто подібне подвоєння використовується для посилення значення вислову та передачі його крайнього ступеня. Такі ідіоми найчастіше перекладаються на українську мову шляхом описового перекладу, і це посилення та нагнітання емоційності необхідно передати так само як і зміст дії або почуття. Наприклад, मन ही मन ми можемо перекласти як “лише подумки”; रह रह कर як “крок за кроком”, або “з плином часу”; चलते-चलते – “на самому порозі”, “уже на порозі”; बडी-बडी बात करना – «ходити павичем», «до хмар пнутися»; कदम कदम पर – “повсюди”, “куди не глянь”. Головне правило залишається незмінним – щоб обрати правильний віддінок значення, необхідно дослідити контекст.

Таку особливість можна пояснити схильністю до спрощення у мові гінді: тут йдеться не про використання якомога простіших слів та понять, а радше про любов до всеосяжних концептів, які можуть мати одночасно і просте буденне значення, і глибокий філософський підтекст. Прийом з подвоєнням лексичних одиниць на перший погляд може здатися наївним та занадто прямим художнім засобом, особливо, коли використовується з такою стабільною частотою, як в мові гінді. З іншого боку, це дозволяє вкласти в коротке повідомлення дуже широке значення з

чітко визначеним ступенем експресивності. Окрім того, зникає необхідність залучати додаткові складові, що будуть нести мало сенсового навантаження, як наприклад прислівники «дуже», «зовсім», «вкрай», що які в українській мові замінюють прийом подвоєння: замість цього дублюється яскравий та глибокий концепт, що додає ще більше краси у висловлювання. Тенденцію вираження складних думок та ідей за допомогою простих та коротких висловлювань, можна простежити просто порівнявши деякі ФО з їх літературним перекладом на українську мову:

- बरसों लगाना [30, 87] – втрачати силу-силенну часу;
- बात टालना [30, 75] – залишати поза увагою;
- झख मारना [30, 66] – не йти ні у яке порівняння;
- राम-राम [30, 66] – не приведи Господь;
- जान पड़ना [30, 56] – відкриватися другому диханню;
- हाथ खींचना [30, 56] – відмовитися виконувати справу.

Ще однією з типових для мови гінді культурологічною особливістю, є схильність виражати почуття, стани людини, згоду чи незгоду, наміри, через жести, позиції кінцівок, вирази обличчя. Широке вживання найменувань частин тіла у складі фразеологічних одиниць в значній мірі обумовлено тим, що вони являють собою один з найдавніших шарів в лексиці різних мов і входять у ядро словникового фонду кожної мови.

Саме тому у фразеології мови гінді особливе місце виділяється фразеологізмам з соматичним компонентом. Наприклад, зустрічаються такі «мімічні» та «жестикулятивні» ФО:

- सिर से पैर तक [30, 15] – з голови до ніг;
- सिर हिलाना [30, 62] – погодитися (досл. - покачати головою);
- सिर चकराना [30, 26] – голова паморочиться (від збентеження).

Проаналізувавши певну вибірку фразеологізмів, можна зробити деякі висновки, щодо символізму образних складових в культурі народу. У індійській культурі голова (सिर) – це символ розуму, здорового глузду та відповідальності.

आँखें आत्मा के झरोखे हैं [30, 16] – очі дзеркала душ;

आँखें बन्द कर [30, 74] – необдуманно (досл.- заплющивши очі);

आँखों के आगे आना [30, 83] – з'являтися перед очима (досл. – виходити перед очі).

आँखें नीची करना [30, 62] – опускати очі (від сорому);

पलकें उठाना [с. 63] – звертати увагу (досл. – підіймати повіки).

Око (आँख), та близькі до нього частини тіла (брови, вії тощо) – дуже популярний у фразеології мови гінді образ, який символізує чуттєве та емоційне сприйняття людиною навколишнього світу.

टाँग अडाना [30, 17] – ставити палки в колеса (досл. – підпорки нозі);

हाथ-पैर पटकना [30, 32] – битися руками і ногами (дуже старатися);

किसी में किसी को हाथ होना [30, 45] – докласти до чогось руку;

हाथ बढ़ाना [30, 56] – зібратися щось робити (досл. – простягнути руку);

हाथ खींचना [30, 56] – передумати щось робити (досл. – відтягнути руку).

हाथों लेना [30, 70] – сварити когось (досл. – брати руки).

Рука (हाथ) – це перш за все знаряддя праці і головний інструмент людини засіб контролю. Рука у мові гінді допомагає описувати процеси праці та неробства, цей образ слугує основним інструментом здійснення дій.

मुँह बिचकाना [30, 41] – вернути носа (виражаючи презирство); досл. – перекошувати обличчя;

मुँह कडवा होना [30, 42] – стало гірко на душі (досл. – рот став гірким);

मुँह से बात निकलना [30, 49] – зірватися з язика (досл. – слова виходять з рота);

मुँह दिखाना [30, 97] – показуватися на очі (досл. – показувати обличчя);

मुँह देखना [30, 97] – спілкуватися (досл. – бачити обличчя).

Образ मुँह має два значення: рот та обличчя. Вибір правильного варіанта завжди залежить від контекстуального оточення слова. Образ рот/обличчя є універсальним в мові гінді і використовуються для описання думок, почуттів, розмов; у якості символічного позначення самої людини, як у останніх двох фразеологізмах, де «показати обличчя» означає показати всього себе людям, а «побачити обличчя» - поспілкуватися з людиною.

При перекладі з фразеологізмів з мови гінді на українську перекладачу також слід мати гарне розуміння сакральних традицій, релігійних образів, духовних понять та реалій індійської культури. Фразеологізми з релігійним підтекстом чи певними сакральними образами ні в якому разі не може перекладатися методом калькування, адже при дослівному перекладі втрачаться не тільки оригінальний настрій, але і головний посил, глибинне значення фразеологізму. Причиною є велика різниця у світогляді українського та індійського народу: багато з традиційних понять індуїзму та індійської культури є незнайомими та навіть певною мірою суперечливими для українського читача, тож він не зможе сприйняти глибинні почуття, закладені в такі ФО, якщо перекладати їх дослівно. Розглянемо, наприклад, ідіому पैर चूमना [30, 92], що дослівно перекладається як «цілувати ноги». Українським читачем ця метафора може бути трактована як різко негативний образ підлабузництва та приниження. Проте в індійській культурі прийнято торкатися та цілувати ноги святих мудреців у знак великої поваги та поклоніння. Ця священна традиція носить духовний характер та має назву चरण स्पर्ष – торкання ніг. Поцілувати ноги святої людини – вважається почесною та щасливою подією, тож сприйняття ідіоми як чогось низького є зовсім неправильним. पैर चूमना – означає проявляти вищу міру поваги, і перекладати цей фразеологізм краще описово.

Схожа ситуація з фразеологізмами, що символічним ядром яких є індуїстські боги. В сучасній індійській літературі вони зустрічаються вкрай рідко, але їх все одно слід правильно перекладати. Наприклад, «राम-राम!» [30, 66] (Рам-Рам!) доволі часто можна зустріти у художніх творах мови гінді. Глибинне значення цього фразеологізму – заклик до бога Рами з благанням не допустити горя та відвернути

біду. В українському перекладі найдоречніше буде передати його як «Не приведи Господь!».

У значній кількості фразеологізмах мови гінді дуже глибоко та широко розкривається концепт «बात». У мові гінді поняття «बात» використовується для позначення слова, мови, бесіди, теми, питання, справи, факту, пліток та чуток, речей, явища. Діапазон значень доволі широкий і тому це поняття є таким універсальним та часто застосовуваним в мові гінді та зокрема у фразеології. Весь діапазон значень цього важливого концепту передається саме за допомогою фразеологічних одиниць:

- बडी-बडी बात करना [30, 21] – хизуватися (говорити завеликі слова);
- बात टालना [30, 23] – переводити тему; не брати слова до уваги;
- बात मानना [30, 43] – погоджуватися (приймати слова);
- बातें बनाना [30, 43] – розводити пусті балачки;
- बात पर आना [30, 70] – повертатися до основної теми розмови;
- बात छोरना [30, 93] – забрати свої слова назад.

Така багатозначність поняття बात не випадкова: вона вмотивована тенденцією до спрощення, про яку вже йшлося вище.

3.3. Висновки до третього розділу

Головні проблеми, що постають при перекладі фразеологізмів з мови гінді на українську це:

1. Трансформації фразеологізмів з додаванням у фразеологічний зворот семантично співвідносних з прямим значенням словосполучення складових та точне передання нового адаптованого автором відтінку значення в тексті перекладі.

2. Наявність декількох синонімічних значень фразеологічних одиниць, що несуть різні посили та можуть мати різне емоційне забарвлення та необхідність правильно обрати варіант для використання у перекладі.

3. Багатозначність словосполучень, при якій значення одного з омонімів може виступати фразеологічним, а інше - прямим, що призводить до необхідності вчасно і

чітко ідентифікувати, у якій якості вживається фразеологізм у даному конкретному контексті: у якості вільного словосполучення чи фразеологічного звороту.

Для уникнення помилок при перекладі ФО з мови гінді на українську, перекладач має ретельно досліджувати контекст, мати глибокі знання у фразеології обох мов, розвивати в собі навички перекладацької інтуїції.

Національно-культурна своєрідність фразеологізмів мови гінді полягає в тому, що вони відображають комплекс наївних уявлень носіїв мови про той чи інший еталон, стереотип, чи концепт національної, духовної та культурної картини світу.

ВИСНОВКИ

Фразеологія - це відображення душі народу, це серце літературної мови та водночас доволі суперечлива наука, з багатьма підводними каменями, що можуть зустрітися на шляху до адекватного перекладу. Фразеологія мови гінді, а в особливості сфера перекладу на українську мову переживає серйозну нестачу повномасштабних наукових досліджень. Разом з тим, щоб здійснити точний переклад будь якого тексту з мови гінді на українську необхідно вправно володіти навичками перекладу фразеологічних одиниць. Високі вимоги до якісного сучасного перекладу зобов'язують перекладача підходити до завдання передачі ФО мови оригіналу в мові перекладу дуже вдумливо і обережно, в той час як численні труднощі можуть стати серйозними перешкодами на шляху до вдалого перекладу. Головне завдання перекладача - максимально точно передати не тільки значення, але і образність оригінального висловлювання, особливості його використання в певному конкретному контексті, тощо. Саме в цьому і полягає специфіка перекладу фразеологічних одиниць.

ФО мови гінді класифікуються загалом за семантичною єдністю чи тематичними групами, а їх внутрішня структура вмотивована перш за все граматичними особливостями мови гінді, а також розташуванням акцентів на тій чи іншій образній складовій.

Під час дослідження було проаналізовано фразеологічні одиниці з колірним компонентом та на основі вибірки фразеологізмів представлено аналіз актуальних способів перекладу ФО мови гінді на українську, розглянуто національно-культурні особливості ФО мови гінді.

При роботі над словником перекладу фразеологізмів роману, було виявлено, що фразеологічний переклад методами повного та часткового еквівалента і аналогу, є найбільш популярними та точними засобами перекладу. Нефразеологічний описовий метод та метод калькування використовуються рідше і не завжди можуть сповна передати експресивність, емоційність та відтінки значення оригінального фразеологізму.

Основні труднощі перекладу ФО з мови гінді на українську полягають у розповсюдженій фразеологічній синонімії та омонімії, що ускладнюють вибір правильного перекладацького варіанту; авторські адаптації спрямовані на підкреслення асоціативного значення фразеологізмів, які складно одразу виявити і вдало обіграти в мові перекладу; необхідність враховувати не тільки семантичне значення та образність, а і такі фактори, як мовні особливості, прагматичний контекст вживання, специфічні особливості сприйняття україномовного читача.

Дослідження національної специфіки фразеологізмів з колірним компонентом дозволило виявити певні закономірності у способах використання окремих образних ядер так концептів; провести порівняльний аналіз та виявити певні спільні риси і відмінності у світогляді двох культур; з'ясувати глибинні духовні мотиви використання таких концептів, як **बत** та **मन**; дослідити символізм соматичних компонентів у фразеологізмах мови гінді.

Після детального вивчення та практичного опрацювання фразеологічних одиниць з колірним компонентом було зроблено висновок про те, що головними інструментами перекладача на шляху до точного та адекватного перекладу - це ретельне дослідження контексту, досконале володіння мовами оригіналу і перекладу та перекладацька інтуїція, розвитком якої перекладач має розвивати безупинно на кожному етапі своєї професійною діяльності.

АНОТАЦІЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

भाषा की सुंदर रचना हेतु मुहावरों एवं लोकोक्तियों का प्रयोग आवश्यक माना जाता है। ये दोनों भाषा को सजीव, प्रवाहपूर्ण एवं आकर्षक बनाने में सहायक होते हैं। 'मुहावरा' शब्द अरबी भाषा से लिया गया है, जिसका अर्थ है- अभ्यास। मुहावरा अतिसंक्षिप्त रूप में होते हुए भी बड़े भाव या विचार को प्रकट करता है। जबकि 'लोकोक्तियों' को 'कहावतों' के नाम से भी जाना जाता है। साधारणतया लोक में प्रचलित उक्ति को लोकोक्ति नाम दिया जाता है। कुछ लोकोक्तियाँ अंतर्कथाओं से भी संबंध रखती हैं, जैसे भगीरथ प्रयास अर्थात् जितना परिश्रम राजा भगीरथ को गंगा के अवतरण के लिए करना पड़ा, उतना ही कठिन परिश्रम करने से सफलता मिलती है। संक्षेप में कहा जाए तो मुहावरे वाक्यांश होते हैं, जिनका प्रयोग क्रिया के रूप में वाक्य के बीच में किया जाता है, जबकि लोकोक्तियाँ स्वतंत्र वाक्य होती हैं, जिनमें एक पूरा भाव छिपा रहता है। मुहावरा : विशेष अर्थ को प्रकट करने वाले वाक्यांश को मुहावरा कहते हैं। मुहावरा पूर्ण वाक्य नहीं होता, इसीलिए इसका स्वतंत्र रूप से प्रयोग नहीं किया जा सकता। मुहावरे का प्रयोग करना और ठीक-ठीक अर्थ समझना बड़ा कठिन है, यह अभ्यास से ही सीखा जा सकता है।

मुहावरों की तरह ही लोकोक्ति भी मानव जाति के अनुभवों की सुन्दर अभिव्यक्ति है। लोक में पीढ़ियों से प्रचलित इन उक्तियों में अनुभव का सार एवं व्यावहारिक नीति का निचोड़ होता है। अनेक लोकोक्तियों के निर्माण में किसी घटना विशेष का विशेष योगदान होता है और उसी कोटि की स्थिति परिस्थिति के समय उस लोकोक्ति का प्रयोग स्थिति या अवस्था के सुस्पष्टीकरण हेतु किया जाता है, जो उस सम्प्रदाय या समाज को सहर्ष स्वीकार्य होता है। ये मानव स्वभाव और व्यवहार कौशल के सिक्के के रूप में प्रचलित होती हैं और वर्तमान पीढ़ी को पूर्वजों से उत्तराधिकार के रूप में प्राप्त होती हैं। इनका प्रयोग सर्वत्र होता है। यह कम आश्चर्य की बात नहीं कि शहरों की अपेक्षा गाँव में रहने वाले लोगों के बीच इनका प्रयोग प्रचुर मात्रा में होता है। लोक साहित्य में कहावतों का अत्यन्त महत्वपूर्ण स्थान है। इनका सम्बन्ध किसी व्यक्ति विशेष से नहीं होता अथवा ये किसी व्यक्ति विशेष की संपत्ति नहीं हैं। कहावत लोक से सम्बन्धित हैं इसलिए इसका नाम लोकोक्ति भी है। यह लोक की सम्पत्ति है।

- मुहावरे की तरह लोकोक्ति भी लोक से उत्पन्न लोक की सम्पत्ति है। लोकोक्ति और मुहावरे में सबसे बड़ा अन्तर यह है:

- मुहावरे वाक्यांश हैं, तो कहावतें (लोकोक्ति) सम्पूर्ण वाक्य।

- मुहावरों का प्रयोग स्वतन्त्र रूप से नहीं किया जा सकता। इसके विपरीत कहावतों का प्रयोग स्वतन्त्र रूप में होता है।
- मुहावरे का प्रयोग भाषा को बल देने के लिए होता है, तो कहावतों का प्रयोग किसी घटना विशेष पर किया जाता है।
- मुहावरे के प्रयोग के फलस्वरूप भाषा समृद्ध होती है, तो कहावतों के प्रयोग से फल प्राप्त होने की आशा की जाती है।
- मुहावरे और लोकोक्ति में कोई साम्य है तो इतना कि दोनों की उत्पत्ति लोक से होती है। दोनों हमारी लोक-संस्कृति के परिचायक हैं। दोनों का प्रयोग भाषा में सजीवता और सरसता लाने के लिए होता है।

"मुहावरा" शब्द अरबी भाषा से लिया गया है, जिसका अर्थ है- अभ्यास. मुहावरा अतिसंक्षिप्त रूप में होते हुए भी बड़े भाव या विचार को प्रकट करता है. जबकि "लोकोक्तियों" को "कहावतों" के नाम से भी जाना जाता है.

मुहावरा मूलतः अरबी भाषा का शब्द है जिसका अर्थ है बातचीत करना या उत्तर देना. कुछ लोग मुहावरे को "रोज़मर्रा", 'बोलचाल', 'तर्जकलाम', या "इस्तलाह" कहते हैं, किन्तु इनमें से कोई भी शब्द "मुहावरे" का पूर्ण पर्यायवाची नहीं बन सका. संस्कृत वाङ्मय में मुहावरा का समानार्थक कोई शब्द नहीं पाया जाता. कुछ लोग इसके लिए "प्रयुक्तता", 'वागीति', 'वाग्धारा" अथवा "भाषा-सम्प्रदाय" का प्रयोग करते हैं. वी एस आप्टे ने अपने "इंगलिश-संस्कृत कोश" में मुहावरे के पर्यायवाची शब्दों में "वाक्-पद्धति", 'वाक् रीति', 'वाक्-व्यवहार" और "विशिष्ट स्वरूप" को लिखा है. पराङ्कर जी ने "वाक्-सम्प्रदाय" को मुहावरे का पर्यायवाची माना है. काका कालेलकर ने "वाक्-प्रचार" को "मुहावरे" के लिए "रूढ़ि" शब्द का सुझाव दिया है. यूनानी भाषा में "मुहावरे" को "ईडियोमा", फ्रेंच में "इंडियाटिस्मी" और अंग्रेजी में "ईडिअम" कहते हैं.

साधारणतया लोक में प्रचलित उक्ति को लोकोक्ति नाम दिया जाता है. कुछ लोकोक्तियाँ अंतर्कथाओं से भी संबंध रखती हैं, जैसे भगीरथ प्रयास अर्थात् जितना परिश्रम राजा भगीरथ को गंगा के अवतरण के लिए करना पड़ा, उतना ही कठिन परिश्रम करने से सफलता मिलती है. संक्षेप में कहा जाए तो मुहावरे वाक्यांश होते हैं, जिनका प्रयोग क्रिया के रूप में वाक्य के बीच में किया जाता है, जबकि लोकोक्तियाँ स्वतंत्र वाक्य होती हैं, जिनमें एक पूरा भाव छिपा रहता है.

मोटे तौर पर हम कह सकते हैं कि जिस सुगठित शब्द-समूह से लक्षणाजन्य और कभी-कभी व्यंजनाजन्य कुछ विशिष्ट अर्थ निकलता है उसे "मुहावरा" कहते हैं। कई बार यह व्यंग्यात्मक भी होते हैं। शब्दों की तीन शक्तियाँ होती हैं: अभिधा, लक्षणा, व्यंजना

अभिधा: जब किसी शब्द का सामान्य अर्थ में प्रयोग होता है तब वहाँ उसकी अभिधा शक्ति होती है, जैसे "सिर पर चढ़ाना" का अर्थ किसी चीज को किसी स्थान से उठाकर सिर पर रखना होगा।

लक्षणा: जब शब्द का सामान्य अर्थ में प्रयोग न करते हुए किसी विशेष प्रयोजन के लिए इस्तेमाल किया जाता है, यह जिस शक्ति के द्वारा होता है उसे लक्षणा कहते हैं। लक्षणा से "सिर पर चढ़ाने" का अर्थ आदर देना होगा। उदाहरण के लिए "अँगारों पर लोटना", 'आँख मारना', 'आँखों में रात काटना', 'आग से खेलना', 'खून चूसना', 'ठहाका लगाना', 'शेर बनना' आदि में लक्षणा शक्ति का प्रयोग हुआ है, इसीलिए वे मुहावरे हैं।

व्यंजना: जब अभिधा और लक्षणा अपना काम खत्मकर लेती हैं, तब जिस शक्ति से शब्द-समूहों या वाक्यों के किसी अर्थ की सूचना मिलती है उसे "व्यंजना" कहते हैं। व्यंजना से निकले अधिकांश अर्थों को व्यंग्यार्थ कहते हैं। "सिर पर चढ़ाना" मुहावरे का व्यंग्यार्थ न तो "सिर" पर निर्भर करता है न "चढ़ाने" पर वरन् पूरे मुहावरे का अर्थ होता है उच्छृंखल, अनुशासनहीन अथवा ढीठ बनाना। मुहावरे के शब्द: मुहावरे किसी न किसी व्यक्ति के अनुभव पर आधारित होते हैं, उनमें इस्तेमाल शब्दों की जगह दूसरे शब्दों का प्रयोग किया जाए तो उनका अर्थ ही बदल जाता है जैसे - "पानी-पानी होना" की जगह "जल-जल होना" नहीं कहा जा सकता। ऐसे ही "गधे को बाप बनाना" की जगह पर "बैल को बाप बनाना" और "मटरगश्ती करना" की जगह पर "गेहूँगश्ती" या "चनागश्ती" नहीं कहा जा सकता है।

मोटे तौर पर जिस सुगठित शब्द-समूह से लक्षणाजन्य और कभी-कभी व्यंजनाजन्य कुछ विशिष्ट अर्थ निकलता है उसे मुहावरा कहते हैं। कई बार यह व्यंग्यात्मक भी होते हैं। मुहावरे भाषा को सुदृढ़, गतिशील और रुचिकर बनाते हैं। मुहावरों के प्रयोग से भाषा में अद्भुत चित्रमयता आती है। मुहावरों के बिना भाषा निस्तेज, नीरस और निष्प्राण हो जाती है। हिन्दी भाषा में बहुत अधिक प्रचलित और लोगों के मुँहचढ़े वाक्य लोकोक्ति के तौर पर जाने जाते हैं। इन वाक्यों में जनता के अनुभव का निचोड़ या सार होता है।

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архангельский, В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Опыт теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии.. Ростов-на-Дону, 1964.
Arkhangelsky, V. L.(1964)Ustojchivye frazy v sovremennom rusском yazyke. Opyt teorii ustojchivyh fraz i problemy obshej frazeologii. [Stable phrases in modern Russian. The experience of the theory of stable phrases and problems of general phraseology]. *Rostov na Donu - Rostov on Don* [in Ukrainian].
2. Баран, Я. А., Зимомря, М. І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород, 1999. – №5. – 20 с.
Baran, Y. A., Zimomrya, M. I.(1999) Teoretychni osnovy frazeolohii. [Theoretical foundations of phraseology].*Uzhhorod, 5, 20* [in Ukrainian].
3. Білодід, І. К. Сучасна українська літературна мова: лексика і фразеологія. Київ, 1973. – 134 с.
Bilodid, I.K.(1973)Suchasna ukrayinska literaturna mova: leksyka i frazeolohiya. [Modern Ukrainian literary language: vocabulary and phraseology]. *Kyiv, 134* [in Ukrainian].
4. Булаховский, Л. А. Курс русского литературного языка. Киев, 1952.
Bulakhovsky, L. A.(1952)Kurs russkogo literaturnogo yazyka.[The course of the Russian literary language].*Kiev* [in Ukrainian].
5. Виноградов, В. В. Лексикология и лексикография. Москва, 1977. – 125 с.
Vinogradov, V.V.(1977) Leksikologiya i leksikografiya.[Lexicology and Lexicography].*Moskva-Moscow, 125* [in Ukrainian].
6. Де Соссюр, Ф. Курс общей лингвистики. Екатеринбург: 1999. – 138 с.
De Saussure, F. (1999)Kurs obshej lingvistiki.[General linguistics course].*Ekaterinburh-Ekaterinburg, 138* [in Ukrainian].
7. Камінська, В. С. Теоретичні дослідження фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістиці // *Науковий Часопис НПУ Ім. М. П. Драгоманова*. 2018. –№ 5. –122-124 с.

- Kamins'ka, V. S.(2018)Teoretychni doslidzhennya frazeolohichnykh odynyts' u suchasniy linhvistytsi.[Theoretical studies of phraseological units in modern linguistics].*Naukovyi Chasopys NPU Im. M. P. Drahomanova-Scientific Journal of NPSU MP Dragomanov*, 122-124 [in Ukrainian].
8. Козубай, В. І. Погляд на переклад через призму фразеологічного калькування // *Актуальні Проблеми Філології Та Перекладознавства*. 2009. –№ 4. –96-97с.
- Kozubay, V. I.(2009)Pohlyad na pereklad cherez pryzmu frazeolohichnoho kal'kuvannya.[A look at translation through the prism of phraseological calculus].*Aktual'ni Problemy Filolohiyi Ta Perekladoznavstva-Actual Problems of Philology and Translation Studies*, 96-97 [in Ukrainian].
9. Козубай, В. І. Погляд на фразеологізми крізь призму лінгвокультурології // *Мова І Культура*. (2018). – 65-68 с.
- Kozubay, V. I. (2018)Pohlyad na frazeolohizmy kriz' pryzmu linhvokul'turolohiyi.[A look at phraseologisms through the prism of linguocultural studies].*Mova I Kul'tura-Language and Culture*, 65-68
10. Комар, Л. М. Фразеологія як наука та її предмет дослідження // *Молодь І Ринок*. (2011). – 128 с.
- Komar, L.M.(2011)Frazeolohiya yak nauka ta yiyi predmet doslidzhennya. [Phraseology as a science and its subject of research].*Molod' I Rynok-Youth and the Market*, 128 [in Ukrainian].
11. Корунець, І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця, 2003.
- Korunets', I. V.(2003)Teoriya i praktyka perekladu. [Theory and practice of translation]. *Vinnytsya- Vinnitsa* [in Ukrainian].
12. Краснобаєва-Чорна, Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови // *Літературне Місто*. 2010.
- Krasnobayeva-Chorna, ZH.(2010)Ideohrafichna klasyfikatsiya frazeolohichnykh odynyts' u slovnyku frazeolohichnykh terminiv suchasnoyi ukrayins'koyi movy. [Ideographic classification of phraseological units in the dictionary of

phraseological terms of modern Ukrainian].*Literaturne Misto-Literary City* [in Ukrainian].

13.Кунин, А. В. Английская фразеология. Москва, 1970. – 312 с.

Kunin, A. V.(1970)Angliyskaya frazeologiya.[English phraseology].*Moskva-Moscow, 312* [in Ukrainian].

14.Новікова, Т. В. Переклад фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень // *Наукові Записки Національного Університету «Острозька Академія»*. 2015. – № 52.

Novikova, T. V.(2015)Pereklad frazeolohizmiv kriz' pryzmu teoretychnykh doslidzhen'.[Translation of phraseologisms through the prism of theoretical research].*Naukovi Zapysky Natsional'noho Universytetu «Ostroz'ka Akademiya»-Scientific Notes of the National University of «Ostroh Academy»*, 52 [in Ukrainian].

15.Мініахметова, Е. Х. Типи фразеологічних варіантів фразеосемантичного поля "Мовленнєва діяльність" у сучасній турецькій мові // *Одеський Лінгвістичний Вісник*. 2013. – № 1.

Miniakhmetova, E. KH.(2013)Typy frazeolohichnykh variantiv frazeosemantychnoho polya "Movlennyeva diyal'nist'" u suchasniy turets'kiy movi.[Types of phraseological variants of the phraseosemantic field "Speech activity" in modern Turkish].*Odes'kyu Linhvistychnyy Visnyk-Odesa Linguistic Bulletin, 1* [in Ukrainian].

16.Мокиєнко, В. М. Загадки русской фразеологии . Санкт-Петербург, 2005. – 6 с.

Mokiyenko, V. M.(2005)Zagadki russkoy frazeologii.[Riddles of russian phraseology].*Sankt-Peterburg- St. Petersburg, 6* [in Ukrainian].

17.Мокра, О. М. Етнографічні джерела французьких прислів'їв // *Лінгвістичний Вісник*, 2018. – № 3.

Mokra, O. M.(2018)Etnohrafichni dzherela frantsuz'kykh prysliv'yiv. [Ethnographic sources of French proverbs].*Linhvistychnyy Visnyk- Linguistic Bulletin, 3* [in Ukrainian].

- 18.Перішко, В. Г., Перішко Г. В., Характерні особливості фразеологічних одиниць та проблема їх диференціації (на матеріалі мови гінді) // *Наукові Записки Національного Університету «Острозька Академія»*. 2015. – № 55. – С. 194.
- Perishko, V. H., Perishko H. V.(2015)Kharakterni osoblyvosti frazeolohichnykh odynyts' ta problema yikh dyferentsiatsiyi (na materialy movy hindi). [Characteristic features of phraseological units and the problem of their differentiation (in Hindi language material)].*Naukovi Zapysky Natsional'noho Universytetu «Ostroz'ka Akademiya»-Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy, 55,194* [in Ukrainian].
- 19.Потебня А. А. Полное собрание сочинений; под ред. ком. по изд. соч. А. А. Потебни при Всеукраинской акад. наук. 1926.
- Potebnya A. A.(1926)Polnoye sobraniye sochineniy; pod red. kom. po izd. soch. A. A. Potebni pri Vseukrainskoy akad. nauk.[Complete Works; under the editorship of com by ed. Op. A. A. Potebni at the All-Ukrainian Acad. sciences] [in Ukrainian].
- 20.Прадід, Ю. Ф. Історія Української фразеографії // *Мовознавство*. 2012. – № 1.
- Pradid, YU. F.(2012)Istoriya Ukrayins'koyi frazeohrafiyi.[History of Ukrainian phraseography].*Movoznavstvo-Linguistics, 1* [in Ukrainian].
- 21.Ужченко, В. Д, & Ужченко, Д, В. *Фразеологія сучасної української мови*. Луганськ, 2005.
- Uzhchenko, V. D, i Uzhchenko, D, V.(2005)Frazeolohiya suchasnoyi ukrayins'koyi movy.[Phraseology of modern ukrainian].*Luhans'k-Lugansk* [in Ukrainian].
- 22.Ульциферов, О. Г. Очерки по лексикологии, словообразованию и фразеологии современного литературного языка хинди. Москва, 2007.
- Ul'tsiferov, O. G(2007)Ocherki po leksikologii, slovoobrazovaniyu i frazeologii sovremennogo literaturnogo yazyka hindi.[Essays on lexicology, word formation

and phraseology of the modern literary hindi language].*Moskva-Moscow* [in Ukrainian].

23. Устенко, Л. Ф. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у різних стилях української мови // *Наукові Записки НДУ Ім. М. Гоголя, Філологічні науки*. 2011. – 41-43 с.

Ustenko, L. F.(2011)Osoblyvosti funktsionuvannya frazeolohichnykh odynyts' u riznykh stylyakh ukrayins'koyi movy.[features of functioning of phraseological units in different styles of the ukrainian language].*Naukovi Zapysky NDU Im. M. Hoholya, Filolohichni nauky-Scientific Notes of NDU Im. M. Gogol, Philological sciences, 41,43* [in Ukrainian].

24. Чепурна, З. В. Особливості перекладу фразеологізмів у галузі публіцистики // *Теоретичні Та Практичні Наукові Інновації*. 2013.

Chepurna, Z. V.(2013)Osoblyvosti perekladu frazeolohizmiv u haluzi publitsystyky.[Features of translation of phraseologisms in the field of journalism].*Teoretychni Ta Praktychni Naukovi Innovatsiyi-Theoretical and Practical Scientific Innovations* [in Ukrainian].

25. Шанский, Н. М. Лексика и фразеология современного русского языка. Москва, 1957.

Shanskiy, N. M.(1957)Leksika i frazeologiya sovremennogo russkogo yazyka. [Vocabulary and phraseology of the modern russian language]*Moskva-Moscow* [in Ukrainian].

26. Bokuleva, B., Avakova, R., Iskakova, Z., & Kortabaeva, G. Psychological Aspects of Phraseology in Kazakh Language and Hindi // *World Applied Science Journal*. 2013. №25 (11). Bokuleva, B., Avakova, R., Iskakova, Z., & Kortabayeva, G.(2013)Psikhologicheskkiye aspekty frazeologii v kazakhskom yazyke i khindi.[

27. Gaule, M., & Singh Josan, D. Machine Translation of Idioms from English to Hindi // *International Journal Of Computational Engineering Research*. 2012. № 2(6). С. 51.

28. Maharshi Dayanand University. व्याकरण. Rohtak. 2002. 37 p.

29. Patil, B. R K Narayan ke angreji upanyas The Guide ke Hindi anuvado ka tulnatmak anushilan. Mahatma Gandhi Antarrashtriya Hindi. 2008.
30. अज्ञेय. उपन्यास. वाराणसी, 1956.
31. केंद्रीय अनुवाद ब्यूरो, राजिषा वविाग, गह मंत्रालय. अनुवाद प्रशिक्षण पाठ्य सामग्री. 2017.
32. खाणेडल, ड. अनुवाद विज्ञान. Jaipur: , 2017.
33. डॉ विजयपाल, स. सामान्य हिंदी. वाराणसी, 1994.
34. प्रकतश यतदव, ड. अनुसजृनः अनुवाद अध्ययन ववभाग की त्रैमावसक विभाषी ई पवत्रका // अनवुतद अध्ययन गवभति, हतत्त तंधी अि ररतष्ट्रीय गहदं गवश्वगवद्यतलय वर्धा. 2017. – №8.
35. शरण, श. सचित्र हिंदी व्याकरण तथा रचना. भाग 8 सन शाइन. 2018. – 94 p.
36. हेमलता, ड. अनुवाद में मुहावरे और लोकोक्तियों का प्रयोग: हिंदी-तेलुगु का विशेष संदर्भ. 2013.
URL: <http://nirvachan.blogspot.com/2013/12/blog-post.html>
- СЛОВНИКИ
37. Англо-український фразеологічний словник / уклад. та голов. ред. К. Т. Баранцев. Київ, 2005. – 1056 с.
38. Російсько-український словник сталих виразів / уклад. та голов. ред. І. О. Вирган, М. М. Пилинська. Харків, 1959. – 494 с.
39. Современный хинди-русский словарь / уклад. и глав. ред. О. Г. Ульциферов. Москва, 2009. – 1354 с.
40. Санскритско-русский словарь / уклад. и глав. ред. В. А. Кочергина. Москва, 1987. – 944 с.
41. वर्गीकृत हिन्दी लोकोक्ति कोश. डॉ शोभाराम, श. नई दिल्ली. 1983.